תלמוד בבלי · ראשונים · רי״ף · מפרשים · בעל המאור

המאור הקטן על פסחים

רבנו זרחיה הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

המאור הקטן על פסחים

רבנו זרחיה הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/המאור-הקטן-על-פסחים/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 5
דף א: 5
דף ב. 5
דף ג. 6
דף ג: 8
דף ד. 9
דף ד: 9
דף ה. 11
דף ה: 12
דף ו. 13
דף ו: 13
דף ז. 14
דף ז: 14
דף ט. 16
דף ט: 17
דף י. 18
דף י: 19
דף יא. 19
דף יג. 20
דף יג: 21
דף יד: 24
דף טו: 27
דף טז: 28
דף יז. 29
דף יח: 29
דף יט. 34
דף יט: 37
דף כ. 37
דף כא: 38
דף כג: 39
דף כד. 39

דף כד: 40
דף כה. 40
דף כו: 41
דף כח. 42

דף א.

סוגיא דשמעתא כל היכא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון כבוד והיכא דנפישי מהדדי שביק להההוא דנפיש ונקיט דרך קצר ובלבד שלא יהא לשון מגונה וטמא דכתב באורייתא איננו לשון מגונה לפי שצריך הכתוב לומר להזהיר את ישראל ולהפרישם מכל טומאה כדכתיב והזרתם את בני ישראל וגו' וכההיא דדרשינן גבי שרצים דכתיב בהו אני ה' המעלה אמר הקב"ה אלמלא הוצאתי את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה דיים אבל בפרשת המבול שלא בא הכתוב להזהיר מן הטומאה אלא להראות מין שבעה ומין שנים עיקם הכתוב ואמר אשר איננה טהורה וכן במה שכתוב כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מאחר שכבר הוזהרה טומאתו במקום אחר והתחיל להזהיר ולומר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה ולפי שהוא ענין מגונה למי שלא נזהר ובא לידי כך עיקם בו הכתוב ואמר אשר לא יהיה טהור וכן בדוד דכתיב ביה כי אמר מקרה הוא בלתי טהור ותנא דמתני' לפי שפתח בדבריו בהל' בדיקת חמץ תפש לשון אור כדכתיב פתח דבריך יאיר ותנא דבי שמואל דאמר ליל ארבעה עשר לא היה זה פתיחת דבריו:

דף א:

הא דבעו מיניה מר"נ המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או אינו בדוק לא כתבה הרי"ף ז"ל ובגמ' אסיקנא לעולם אימא לך חזקתו בדוק וכיון דבדיקת חמץ דרבנן נקטינן לקולא והיכא דמוחזק דלא בדוק הוא ואתו נשים ועבדים וקטנים ואמרי אנן בדקנוה המנינהו רבנן בדרבנן:

דף ב.

האי תנא מהדר אהתירא ונסיב קרא לאיסורא משום שנאמר לך לך תרי זימני. פי' דכיון דאי לא כתיב לא ימצא משמע היתרא דחמץ של אחרי' אפי' דקביל עליה אחריות מדכתיב לא יראה לך כדאמרינן יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרי ופרישנא בגמרא דקביל עליה אחריות ואילו היה זה מותר כ"ש חמץ דנכרי שכבשתו תדע דהא במסקנא קי"ל חמץ של אחרים דקביל עליה אחריות לאיסורא דנכרי שכבשתו להיתרא אלמא שזה חמור וזה קל וא"צ לומר דנכרי שלא כבשתו שהכל היה במשמע היתר מדכתיב לך הלכך זה ששינה עליו הכתוב ואמר לך לך תרי זימני אם לא כתיב לא ימצא הוה אמינא אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפי' חמץ של אחרי' לאיסורא בין שכבשתו בין שלא

כבשתו לא שנא קביל עליה אחריות כו' השתא דכתיב לא ימצא דגלי לן איסורא דבל יטמין ובל יקבל פקדונות מן הנכרים כדקביל עליה אחריות ועליו נאמר לא ימצא כלומר שזה הוא מצוי בידך שאתה חייב באחריותו מכלל דלך לך לאו לאיסורא דדשינן להו במיעוט אחר מיעוט שאלמלא כן לא הוצרך לומר לא ימצא הלכך דרשי' להו להיתרא חד למישרא נכרי שלא כבשתו וחד למישרא נכרי שכבשתו ואע"ג דבעלמא לא מפלגינן בנכרי בין שכבשתו בין שלא כבשתו כדדרשינן בעלמא דגנך ולא דגן נכרי ל"ש הכי ולא שנא הכי אבל הכא איצטריך מאחר דנלי רחמנא איסורא בפקדונות מן הנכרים בדקביל עליה אחריות סד"א ליהוי נכרי שכבשתו דלא קביל עליה אחריות כנכרי דקביל עליה אחריות להכי איצטריך לך לך תרי זימני למישרא בין שכבשתו בין שלא כבשתו וכיון דאיסורא דלא ימצא גלי אהיתרא דלך לך תרי זימני מש"ה נסיב ליה תלמודא דלא ימצא להיתרא והיכא שיחד לו בית אע"ג דקביל עליה אחריות אין זקוק לבער משום דכתיב לא ימצא בבתיכם מי שמצוי בידך יצא זה שאינו מצוי בידך וקמ"ל שאע"פ שהוא בבתיכם כיון שאינו מצוי בידך אין זקוק לבער והכין אסיקנא בגמרא וכן הלכתא אע"פ שלא כתבה הרי"ף ז"ל ואע"פ שנאמר איסור בבתים ונאמר היתר בגבולין הא ילפינן שאור שאור לג"ש ליתן את האמור של זה בזה ואת של זה בזה ואורחיה דקרא הוא לכתוב את החמור בחמור ואת הקל בקל וכי ההיא דדרשינן בעלמא בגלוח שיש בו השחתה שנא' בכהנים לא יגלחו ובישראל נאמר לא תשחית ודרשינן פאת פאת לג"ש ליתן את האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה:

דף ג.

והא דאמר רב גידל אמר רב המקדש משש שעות ולמעלה אפי' בחיטי קורדנייתא אין חוששין לקדושין אע"פ שכתבה הרי"ף ז"ל לא נראה לנו לסמוך עליה דרב לטעמיה דס"ל כר' יהודה דאמר חמץ משש שעות ולמעלה עובר עליו מן התורה וחכמים עשו לה סייג שעה ששית מדבריהם ולא קי"ל הכי אלא כר"ש דאמר בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר עליו בולא כלום הלכך חוששין לקידושיו מיהו אע"ג דס"ל לר"ש אינו עובר עליו בולא כלום לא מצינו שחלק ר"ש על מדרש אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם אך חלק א"נ דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים ואי אכיל ליה מיכל משש שעות ולמעלה עד הערב אינו עובר באכילתו שאין לך השבתה גדולה מזו אבל לכתחלה אין לו לשהותו משנכנסה שעה ששית דקיימא עליה מצות תשביתו מתחלת שעה שביעית מדכתיב אך חלק וחכמים עשו לה סייג שעה ששית

מדבריהם שלא להשהותו ולא שרינן ליה לכתחלה למיכל ולא ליהנות בו אבל אם עבר וקידש חוששין לקידושיו אפילו בשעה שביעית ושמינית וכל שכן בשעה ששית ואי לאו דאמרו בגמ' אף ר' סבר לה להא דרב הוה אמינא אפילו בהא רב לטעמיה דס"ל כר' יהודה אלא כיון דאשכחן מעשה דיוחנן חקוקה דא"ל ר' חמישית צא ומכרה לנכרים כר' יהודה לא אפשר למדחייה ובהא עבדינן כר' וכרב ור' יהודה שאוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ומבערין בתחלת שש ולעולם אם עבר וקידש חוששין לקדושיו ואע"ג דסתם מתני' כר' יהודה דתנן עבר זמנו אסור בהנאה ואוקימנא לשעות דרבנן לא קי"ל הכי ודכוותה סיפא דמתני' ולא יסיק בו תנור וכיריים אליבא דר' יהודה היא ולית הלכתא כוותיה ומצאתי בתלמוד ירושלמי מודה ר"ש באיסור שהוא אסור ואיסורו מה הוא ר' ירמיה אמר איסורו מדברי תורה ר' יונה ור' יוסי תרוייהון אמרי איסורו מדבריהם:

[דף יח.] יטמא דרישא היכי דריש וכו' עד אמרת ק"ו ומה משקה שמטמא אוכל אין מטמא כלי אוכל שאינו מטמא אוכל אינו דין שאינו מטמא את הכלי וא"ת אם כן אוכל נמי לא יטמא את המשקה מק"ו ומה משקה שמטמא אוכל אינו מטמא משקה אוכל שאינו מטמא אוכל אינו דין שלא יטמא את המשקה יש להשיב וליטעמיך משקה נמי לא יטמא אוכל מק"ו ומה אוכל שמטמא משקה אין מטמא אוכל משקה שאינו מטמא משקה אינו דין שלא יטמא את האוכל ואם כן אין אוכל מטמא כלום ולא משקה מטמא כלום ואזל ליה מדרש יטמא יטמא אלא כל היכא דאיכא תרין קלין וחמורים דכל חד וחד סתר ליה לחבריה מכח הכתוב שהוא נעקר משניהם לא דרשינן ולא חד מינייהו ואתיא ליה בתורת טעמא שאין טמא עושה כיוצא בה ולעולם אוכל מטמא משקה ומשקה את האוכל אבל לגבי כלי דרשינן ק"ו דלגבי כלי לאו משום כיוצא בו הוא דאין מטמא דהא לאו כיוצא בה הוא וקרוב הוא מדרש דין ק"ו זה למה מצינו כלומר כשם שהמשקין אין מטמאין כך האוכלין וקולא וחומרא דנקיט גבי אוכל ומשקה כל דהו בעלמא נקט דהא אמרינן דלאו קולא וחומרא הוא אלא משום דאין טומאה עושה כיוצא בה ועיקר מדרש זה במה מצינו הוא ודרשינן אותו מעין ק"ו ולעיל נמי דקאמר ומה כלי שמטמא משקה אינו מטמא כלי משקין הבאין מחמת כלי אינו דין שלא יטמאו את הכלי עיקר מדרשו של ק"ו לפי שהוא בא מכחו ואינו דין שיהא חמור ממנו ואין בו ק"ו אחר ולא חומר אחר:

[דף יט:] אמר רב יהודה אמר רב ידים קודם גזירת כלים נשנו כלומר עדיין לא גזרו טומאה על ספק כלים הנמצאים ואפילו בדומה לו שנטמא במת לא יטמא כלי אחר כיון שאין הדבר ברור לו והו"ל ספק טומאה בר"ה שהוא טהור וכדאסיק לקמן זאת

אומרת עזרה ר"ה היא אמר רבא והא תרוייהו בו ביום גזרו דתנן הספר והידים וטבול יום והאוכלין והכלים שנטמאו במשקין ואע"פ שלא גזרו לו מטומאת משקין אלא מספק כלים הנמצאים יש לומר הוה ס"ל לרבא כשם שגזרו על זו כך גזרו על זו דתרוייהו חששא דרבנן נינהו אלא אמר רבא הנח לטומאת סכין דאפילו בחול נמי לא מטמא וכו' ולטומאת מת בספק כלים הנמצאים לא חיישינן דתרי ספיקי נינהו שמא טהור הוא ואם ת"ל שהוא טמא טומאת שרץ היא ולא צריכין למימר עזרה ר"ה היא ואפילו בפרה חסומה ובאה חוץ לירושלים:

דף ג:

האי מחט מאי עבידתה וכו' עד אמר רב יהודה אמר רב כגון שאבדה לו מחט טמא מת והכירה בבשר וקשיא לן והא רב יהודה בספק כלים הנמצאים אוקמא וכדפרישנא לעיל וניחא לן בדומה לו שהכירה ולעולם טומאתה תלויה ואין היכרו היכר ידוע וברור ודייקא נמי מדקאמר כגון שאבדה לו למה ליה למימר הכי לימא ליה כגון שבלעה מחט מטמא מת אלא להכי אמר כגון שאבדה לו כאדם שזוכר אבידתו ומחזר עליה ודומה לו שזו היא שנמצאת ולעולם ספק טומאה היא והכי אסיקנא לקמן אליבא דרב יהודה זאת אומרת עזרה ר"ה היא ולאו משום ספק מגע נחתינן לה אלא משם ספק זה שהזכרנו ול"ק דרב יהודה אדרב יהודה לפום מאי דפרישנא ורבא מוקים לה כרבי יוסי בר אבין בפרה חסומה ובאה ודוקייא דרב יהודה דקא מוקים לה במחט שיש לו עליה ספק טמא מת מדאיצטריך ליה לתנא למתנא הסכין והידים טהורות למה לי למיתנא הסכין פשיטא שאין כלי מטמא כלי ואפילו בספק כלים הנמצאים שגזרו עליהם טומאה לא גזרו עליהם טומאת מת אלא טומאת שרץ לטמא אוכלין ומשקין ולשרוף עליהם את התרומה וההיא דתניא סכין שנמצאת בי"ד שוחט בה מיד ובי"ג שונה ומטביל דאלמא צריך הזאה כטמא מת מעלה היא לקדש מפני שהיו כל ישראל זקוקין לשחיטת פסחיהם והיו כל סכיניהם באים עמהם אבל לטמא אדם ולטמא כלים לא גזרו עליהם לעולם אלא מדאיצטריכא ליה לתנא למיתנא שהסכין טהור אלמא איכא עליה חשש טומאה להטמא מן המחט שדומה לו שנטמא טמא מת ואפילו הכי טהורות משום עזרה שהיא רשות הרבים ואע"פ שנטמא הבשר מעלה הוא שעשו בו כמו שעשו במי החג שנטמאו ובענבים שנטמאו וכדאיתא בפירקא דלקמן ורבא לא חשש לדוקיא זו ואיידי דאיצטריך ליה למיתנא ידים תנא סכין ויש לרב רבינו שלמה בהלכה זו פי' אחר:

והלכתא [1]על ביעור חמץ. כלומר אף זה להבא משמע ואי אמר לבער לא מהדרינן ליה אלא שאינו ניכר מברכותיו שהוא ת"ח ובלולב לא מברכין לעולם אלא על נטילת לולב דמדאגבהיה נפק ביה ואע"פ שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן כיון דאית ליה לקרות את ההלל ולנענע שהוא שירי מצוה כעובר לעשייתה דמי ולעולם נוטלו כדרכו ומברך על נטילת לולב ואינו מברך ליטול כיון דנפק ביה מדאגבהיה ואע"ג דהאי שנויא דמשנינן למ"ד לבער הוא ולא סבירא לן כוותיה אפילו הכי גמרינן מיניה דבנטילת לולב לא איפליגו רב פפי ורב פפא ופשוט' והצעה של אותה משנה דתניא העושה לולב לעצמו כך הוא כדאוקימנא בגמרא וסדר נטילת לולב אתא תנא לאשמועינן ולאו בדיעבד מירי אלא אורחא דמילתא לכתחלה הכי הוא שאין לברך על המצוה עד שיטול תשמיש המצוה בידו והידור המצוה כך הוא ליטול הלולב כדרכו ולברך עליו ואלו שמראין עצמן כמדקדקין ואין נוטלין את הלולב עד שמברכין לכתחלה או שהופכין אותו מימין לשמאל מעות הוא בידם:

דף ד.

הא דתניא אין בודקין לאור החמה לא תימא ה"מ בי"ג שיש לו לבדוק ליל ארבעה עשר אלא אפי' בי"ד ומפורש בירושלמי לא לאור החמה וכי יש חמה בלילה אלא תפתר בשלא בדק הדא אמרה אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר:

דף ד:

תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ושקל כו' סוגיא דשמעתא כר' זירא דאמר בלחם משיירא ובקבוע הוי כמחצה על מחצה וצריך בטול שהוא מן התורה אבל בדיקה אינו צריך דספיקא דרבנן הוא ולקולא ודלא כרבא דלטעמיה אפי' ביטול לא צריך לעולם דהוי ליה תרי ספיקי אימר הוה אימר לא הוה ואם תמצא לומר הוה אימר אכלתיה וכיון דסוגיין כרבי זירא הלכתא כוותיה ויש מי שאומר מודה רבא בעכבר דודאי שיורי משייר:

ובשני צבורין אחד של חמץ ואחר של מצה ושני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק צריך ביטול וא"צ בדיקה דבבדיקת חמץ דרבנן אמרינן שאני אומר ומותר:

צבור אחד של חמץ ושני בתים בדוקים פלוגתא דרבי יהודה ור' יוסי והלכה כר' יוסי לענין בדיקה להקל כשם שהוא מיקל בספק טומאה שברשות הרבים אבל לענין ביטול

[1]אין סדר המאמרים כאן לפי סדר הגמ', ויען כי בדפוסים רבים מצאנו כן הנחנו על מקומו והמעיין ימצא בקל לסדר המאמרים לפי הסדר אשר בגמ'.

שהוא מן התורה לעולם צריך ביטול ואם נשאלו בבת אחת צריכין שניהם בדיקה דכודאי דמי:

ספק על ספק לא על היינו בקעה כגון דאיכא לפניו שני בתים אחד בדוק ואחר שאינו בדוק דהוו להו תרי ספיקי ספק על ספק לא על את"ל על דילמ' לאו להאי עייל אלא להאי היינו בקעה ולא תימא טעמייהו דרבנן דמטמאו בבקעה משום דכולה בקעה כחד שדה הוא שהרי מפורש טעמם של חכמים במסכת טהרות כל שאתה יכול לרבות ספיקא וספק ספיקא ברשות היחיד טמא ברה"ר טהור והלכתא גמירי לה הכין גבי טומאה אבל בשאר איסורין כל תרי ספיקי לקולא הילכך אפי' ביטול לא צריך. על בדק ואשכח פלוגתא דרבי ורשב"ג והלכתא כרבי דסוגיין כוותיה כדבעינן למימר קמן הילכך אפי' ביטול לא צריך:

הניח תשע ומצא עשר פלוגתא דרבי ורבנן והלכתא כרבנן וצריך ביטול אבל בדיקה ספיקא דרבנן הוא ולקולא וכן שהניח עשר ומצא תשע לרבי א"צ לבדוק אלא על צבור אחד ואם מצא אותו דיו ולרבנן צריך לחוש לכולן הילכך אע"פ שמצא אותו צבור אחד צריך לבטל על השאר וכן הלכתא ודכ"ע סבירא להו הכא כמ"ד התם זהו קבר שאבד זהו שנמצא הילכך אי הוי סבירא לן הכא מנה מונח ומנה מוטל דכ"ע שאין צריך לא בדיקה ולא ביטול מאחר שמצא צבור אחד והיינו דאמרינן לעיל דסוגיין כרבי ודכ"ע נמי ס"ל הכא כמ"ד גבי קרדום אדם טמא נכנס ונטלו הילכך הניחו בזוית זו ומצא בזוית אחרת צריך ביטול דחיישינן לעכבר ולחומרא וכל הנהו בעיי דרבא דעכבר נכנס וככר בפיו נקטינן לחומרא לענין ביטול דהוא מדאורייתא ולענין בדיקה דהיא דרבנן נקטינן לקולא אבל ככר בשמי קורה כיון דאיכא למיחש דילמא נפלה ואתי למיכלה צריך סולם אחד להורידה וכן בככר בבור צריך סולם להעלותו ובככר בפי נחש צריך חבר להוציאה והרי"ף ז"ל לא כתב מכל הענינים הללו כלים. א"ר יהודה אימתי שלא בשעת ביעורו פי' משש שעות ולמעלה כמו ששנינו במשנתינו עבר זמנו אסור בהנאתו. ולא יסיק בו תנור וכירים ואוקימנא בגמ' לא צריכא לר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה דגמר להו מנותר שכל שעבר זמן אכילתו הוא בשריפה אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר ושעת ביעורו זו היא שעה חמישית שהוא זמן בדיקת חמץ לר' יהודה כדתנן ר' יהודה אומר בודקין אור י"ד ובי"ד שחרית ובשעת הביעור ומפורש בירושלמי הידין הוא שעת הביעור אמר רבא חמישית כר' יהודה חד בר נש אפקיד דיסקא דפיתא גבי ר' חייא רבא א"ר יוסי בר' בון יוחנן חקוקה הוה אתא שאל לרבי א"ל תמכר ע"פ ב"ד בשעת הביעור ובתוספתא שנינו בראשונה היו אומרים אין מוכרין חמץ לנכרי ואין נותנין לו

במתנה אלא כדי שיאכלנו עד שלא תגיע שעת הביעור עד שבא ר"ע ולימד שמוכרין ונותנין לו במתנה אף בשעת הביעור ולפיכך נקרית שעת הביעור שעה חמישית כמו שלמדנו מן הירושלמי ומן התוספתא מפני שבסופה היא שריפת חמץ כדתנן ושורפין בתחלת שש מ"מ עד סוף שעה ה' השבתתו בכל דבר וא"צ לטרוח ללקט עצים ובפירושי רבינו שלמה מוחלפת שיטה זו לומר שקודם זמן איסורו הוא בשריפה ולאחר זמן איסורו השבתתו בכל דבר ויש עליו תשובות הרבה והפירוש הנכון הוא שכתבנו ודאמרי' בריש פירקין וניבטליה בחמש כיון דלאו זמן איסוריה הוא ולאי זמן ביעוריה הוא פשע ולא מבטל לרבנן קא אמרינן דפליגי עליה דרבי יהודה דלית להו בדיקת חמץ בשעה חמישית ובתלמוד ירושלמי מצאתי שיטה זו מוחלפת בעיקר הגירסא תאני עד שלא הגיע זמן ביעורו אתה מבערו בכל דבר משתגיע זמן ביעורו אתה מבערו בשריפה ואתיא כרבי יהודה ובין לר"מ ובין לר' יהודה אית להו אין ביעור חמץ אלא שריפה כדתנן ושורפין בתחלת שש ולא קי"ל כוותייהו אלא כרבנן דאמרי מפרר וזורה לרוח ומטיל לים ואע"ג דאמר רבא ש"מ מדר"ע תלת לא גמרינן מינה דלית הלכתא כר"ע בהא ואע"ג דסתם לן תנא כר' יהודה במס' תמורה דתנן אלו הן הנשרפין וכו' ההיא אגב גררא נקטא ולא שבקיה סתמא דרבים דאיתמר בדוכתיה בהלכות הפסח ואזלינן בתר סתמא דלאו בדוכתיה דאתא אגב גררא ועוד דהא איתותב ר' יהודה ואישתיק ומה שכתב בספר העתים ובפסוקות לרבינו שלמה שהלכה כר"י אין אנו למדים מהם וכן פסקו הגאונים ז"ל כמו שכתבתי:

דף ה.

והא דתני רבנן י"ד שחל להיות בשבת וכו' כתב עלה הרי"ף ז"ל וכן הלכה ובגמ' שקלינן וטרינן עלה מאי לאו אפי' לאכול ודחי לא לבער ומדאסיקנא א"ל רב אדא בר מתנא לרב יוסף בפי' אמרת לן צא ומכרה לנכרי כר' יהורה קי"ל הלכתא כר"א איש ברתותא לאכול אבל לבער לא קי"ל כוותיה אלא כסתמא דמתני' דתנן וחכמים אומרים בזמנן:

והכין אסיקנא בגמרא תניא אמר ר"א בר צדוק פעם אחת שבת אבא ביבנה וכו' וקי"ל בכ"מ מעשה רב וכ"ש דקאי בחולין כרבנן דמתני' והרי"ף כתב בפ' אלו עוברין וקיימא לן כר"א בר צדוק דקאי כר"א איש ברתותא דהלכתא כוותיה עשה את הטפלה עיקר ואת העיקר טפלה והלין תרי תנאי בהדיא פליגין אהדדי דר"א איש ברתותא לית ליה ביעור בזמנו בי"ד שחל להיות בשבת שאין אכילת חמץ עד ד' שעות נקראת ביעור אלא שריפה והדומה לה ובשעה ששית וכר"א בר צדוק קיימא לן בחולין משום דקאי כרבנן

דמתניתין וליתא לדר"א איש ברתותא אלא לענין אכילת חמץ שאינה אלא עד ד' שעות כרבי יהודה וחמישית מאכיל לבהמה ולחיה ואינו אוכל ל"ש חולין ול"ש תרומה ששית לא אוכל ולא מאכיל שהיא שעת איסור לרבנן ושורף או מפרר וזורה לרוח ומטיל לים:

דף ה:

הא דאמרי' לא צריכא שחרכו קודם זמנו בדין הוא דאפי' באכילה שרי אלא שאין דרך אכילה בלחם חרוך להכי נקט לישנא דמותר בהנאתו דכיון דנפק ליה מתורת חמץ ל"ש באכילה ולא שנא בהנאה שרי והא דתנן עבר זמנו אסור בהנאתו ואמרי' עלה בגמ' פשיטא וה"ר שלמה ז"ל כתב לא גרסי' פשיטא דהא איכא ר"ש דס"ל דחמץ מותר משש שעות ולמעלה עד הערב וכדאמרי' לקמן בגמ' ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק מכלל דלא ס"ל לר"ש דאיכא איסורא בחמץ מדאורייתא ועד אורתא ור' יוסי הגלילי ס"ל מותר בהנאה אף כל ז' וכיון דכל הני תנאי סבירא להו הכי לא שייך למימר פשיטא ואנו שאנו מוצאים אותו בכל הספרים אין אנו רואין לדחותו וכך נראה לנו לפרש פשיטא הא תנא ליה כמה זימני בפרקא קמא ושורפין בתחלת שש והכא תנן כל שעה שמותר לאכול מאכיל דדייקי' מינה הא אסור לאכול אסור להאכיל וכדאוקימנא אליבא דר"נ לומר ששורפין בין חולין בין תרומה בתחלת שש למה ליה למימר תו אסור בהנאתו ואוקימנא לא צריכא לשעות דרבנן וכדרב גידל אמר רב כלומר ממשנה יתירה שמעינן דשעה ששית שהיא מדרבנן עשאוה כשל תורה וככל איסורי הנאה שאסורין מן התורה שהמקדש בהם אין חוששין לקדושיו ולהכי תנא אסור בהנאתו ללמדך שדינו כדין כל אסורי הנאה שהן מן התורה אפי' בשעה ששית שהיא מדרבנן ואפקעינהו רבנן לקדושין מיניה וזה האיסור שהוא מדבריהם אינו אלא שעה ששית בלבד ואע"ג דאמרי' לשעות דרבנן כיון דאיכא שעה חמישית שאסורה באכילה להרחקה יתירה אע"פ שאינה בדין זה מכל מקום שתי שעות הן שהם להרחקה מדבריהם משום הכי קאמר לשעות דרבנן ולעולם איסור זה שהוא מדבריהם אינו אלא שה ששית בלבד וכל הדין פירוקא למסמכה לדרב גידל אמר רב ואפילו הכי לא סבירא לן כותיה וכבר כתבנו בזה מה שנראה לנו בפרק ראשון:

דף ו.

נמצא כתוב בהלכות הרב ז"ל מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה מאורסה תהרג ואל תעבור ואנן לא גרסי' הכי אלא אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור אבל היא קרקע עולם היא ותעבור ואל תהרג וכבר כתבנו בענין זה במס' סנהדרין:

אלא אמאן תרמייה ועוד הא תניא בהדיא וכו' ואיכא דקשיא ליה מאי חזית דמוקמת לה כר' אליעזר ומפקת ליה מדרבי הא לא שמעי' ליה לר' אליעזר דאית ליה חדש יותץ אלא משום דקתני ליה רבנן ולא פליג עלה ר' אליעזר כ"ש הכא דסמכא לדר' ויש להשיב משום דאמסקנא סמיך דאשכח תנא דתנא בהדיא וכן היה ר' אליעזר אוסר בכל אסורים שבתורה ולפום הכי ניחא ליה לאוקומה כדר' אליעזר ועוד דרבי לא הוזכרו דבריו מפורשים אלא בפת ויש להעמיד טעמו משום דיש שבח עצים בפת אבל בתנור לא הוזכרו דבריו מה שאין כן בדברי רבי אליעזר שהוא נתן כלל לכל משנתינו ואמר יוליך הנאה לים המלה כל הנאה במשמע בין בפת בין בתנור ולהכי ניחא לן לאוקומה כדר' אליעזר:

דף ו:

ופת שבשלה ע"ג גחלים לוחשות הפת אסורה מדגרסי' בפרק כיצד צולין בעא מיניה רב חיננא בר אידי מרב אדא בר אהבה תנור שהסיקו בקליפי ערלה וגרפו וכו' מדקא מיבעיא ליה בתנור שגרפו מכלל דבגחלים לוחשות מילתא פשיטתא היא דהפת אסורה דכעצים דמו וזה ממה שהשמיט הרי"ף ז"ל ולא הזכירו כלל:

ואף ע"פ שפירשה הרי"ף ז"ל להא דר' אליעזר במסכת ע"ז אעירוב פת ובגד נראה בעיני כי הוא הדין לתנור ולפת עצמו והרב ז"ל חדא ותרתי מתלת וארבע נקט והא דתניא וכן היה רבי אליעזר אוסר בכל איסורין שבתורה ש"מ דאזה וזה גורם קאי ולא קי"ל בהא כותיה דהא איפסיקא הלכתא בהדיא בע"ז כרבי יוסי דאמר זה וזה גורם מותר וה"מ דיעבד אבל לכתחלה אפילו רבי יוסי מודה כההיא דתניא רבי יוסי אומר נוטעין יחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי ותנור חדש שהסיקו בקליפי ערלה כדיעבד דמי לגבי נפשיה דכיון דלא סגיא ליה בלא נתיצה אם היה נאסר הפסד מרובה הוא ולהצין התנור בין בחדש בין בישן אין חוששין לפי שהוא הפסד מועט:

ויש ספרים שכתוב בהן וכן היה ר' אליעזר נוהג בכל איסורין שבתורה ונר' מן הנוסחאות הללו דאפדיון קאי ובפדיון קי"ל כר"א ונר' שעל גירסא זו סמך ה"ר שמואל ז"ל שהתיר כל איסורי הנאה בפדיון ואנו אין אנו מורין כן וכבר כתבנו דעתינו בזה במסכת ע"ז וכיון

דמסקנא הלכתא כרבי דאמר יש שבח עצים בפת קערות וכוסות וצלוחיות וקדירות כולן אסורות ואע"פ שנתבשלו בתנור ישן כיון דיש שבח עצים כפת כמאן דאיתי' לאיסורי' בעיניה דמי ולא אמרי' בהא זה וזה גורם מותר שהרי רואה אני את הפת כאילו הוא עצים דאיסורי אבל תנור שהסיקו בקליפי ערלה בין חדש בין ישן יוצן:

דף ז.

איבעיא להו מפרר וזורה לרוח וכו' כיון דפליגי עלה רבה ורב יוסף ולא איפסיקא הלכתא כחד מינייהו נקיטינן הכא והכא לחומרא וכתרתין ברייתא ובע"ז שוחק ומטיל לים ובחמץ מפרר ומטיל לים בין בים המלח בין בשאר נהרות בין בחיטי בין בדנהמא וכן כתב ה"ר אפרים ז"ל:

מני מתני' לא ר' יהודה ולא ר"ש ולא ר' יוסי הגלילי דתניא חמץ בין לפני זמנו בין לאחר זמנו וכו' עד ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק פי' דאי לר"ש לא היה צריך לומר אלא תוך זמנו עובר עליו כלאו וכרת ואסור בהנאה ומדאיצטריך ליה למיתנא ומשעה שאסור באכילה לא בא אלא לרבות לפני זמנו ואתאן לת"ק דהוא ר' יהודה ומסקנא אוקימנא רבא למתני' כר"ש ופסק הלכתא כוותיה ואסהיד מעובדא דבי רב נחמן כוותיה מכאן תשובה לאומרים דלא קיימא לן הלכתא כר"ש אלא בלאחר זמנו בלבד אבל בלפני זמנו כר"י קיימא לן ולא כר"ש והיאך אפשר לומר כן והלא כל עצמינו לא טרחנו אלא להעמיד משנתינו כחד מהלין תנאי דאשכחן בברייתא והם שלש מחלוקות ר"י ור"ש ור"י הגלילי ועלה אמרי' מני מתני' לא חד מהלין תנאי ודחקינן לאוקמה למתני' כחד מינייהו כדי שלא תהא לנו מחלוקת רביעית ואם לא עלתה בידינו הלכה כר"ש אלא בלאחר זמנו ובלפני זמנו קי"ל כר"י מ"מ נמצאו ד' מחלוקות בדבר ועל חנם היה לנו כל הטורח שטרחנו בגמ' בפי' משנתינו אלא ודאי שאין לנו אלא ג' מחלוקות וכר"ש קיימא לן בין בלפני זמנו בין לאחר זמנו וכדכתבינן בפרקא קמא וסתמא פסק לן רבא הלכתא שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר"ש ושלא בזמנו בין לפני זמנו בין לאחר זמנו משמע שאלמלא כן היה לו לפרש ולומר לאחר זמנו ולא היה לסתום ולומר שלא בזמנו:

דף ז:

והא דתניא האוכל חמץ של הקדש במועד מעל ויש אומרים לא מעל אמר רב חסדא ר' נחוניא בן הקנה הוא פי' ודכ"ע כר' יוסי הגלילי סבירא להו דאמר חמץ בפסח מותר

בהנאה ובר דמים הוא ומותר להסיקו תחת תבשילו ודכ"ע פודין את הקדשים להאכילן לכלבים וה"ה להסיקו תחת תבשילו מיהו ת"ק ס"ל כיון ששגג בהקדש מביא מעילתו ואשמו כי היכי דתהוי ליה כפרה בין ששגג בחמץ בין שהזיד בחמץ לפי שהמחויב כרת חייב בתשלומין דלא כרבי נחוניא בן הקנה וי"א ס"ל כרבי נחוניא בן הקנה הלכך אם הזיד בחמץ ושגג בהקדש פטור וכ"ש שהזיד בשניהם ואם שגג בשניהם חייב ואע"ג דקי"ל חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר פטור שאני הכא שהתשלומין לכפרה נתנו ומתוך שנתנה שגגת קודש לכפרה ניתנה אף שגגת חמץ לכפרה וכהאי גוונא אוקימנא למתני' לקמן כר' יוסי הגלילי וכר' נחוניא בן הקנה דתנן האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש במזיד פטור מן התשלומין ומדמי עצים רב יוסף אמר בפודין את הקדשים להאכילן לכלבים וה"ה להסיקן תחת תבשילו קמיפלגי ת"ק סבר פודים הלכך בר דמים הוא מהשתא ובר תשלומין הוא וי"א סברי אין פודין הלכך השתא מיהת בתוך הפסח לאו בר דמים הוא ולאו בר תשלומין הוא שכשם שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים דכתיב בהו ואכלת ולא לכלביך כך אין פודין להסיקן תחת התבשיל שאין אני קורא בהן ואכלת רב אחא בריה דרבא אמר דכ"ע אין פודין ולאו דוקא הוא דאי נמי בעלמא פודין הכא אין פודין דלא בר פדיה הוא ודכ"ע לית להו דרבי יוסי הגלילי אלא תנא קמא סבר דבר הגורם לממון כממון דמי ואשכחן חמץ בפסח שהוא גורם לממון כגון גזל חמץ ועבר עליו הפסח ובא אחר ואכלו או שגנבו שגרם לו הפסד ממון שאילו לא אכלו זה היה זה הגזלן אומר לנגזל הרי שלך לפניך והכא נמי באוכל חמץ של הקדש שהבעלים חייבין באחריותו שהוא גורם לבעלים תשלומי ממון הילכך בר דמים הוא ובר מעילה הוא מהשתא וי"א ס"ל דבר הגורם לממון לאו כממון דמי הלכך לאו בר דמים הוא ולאו בר מעילה הוא ואע"פ דלקמיה חזי דאי נמי ס"ל כר"ש דאמר חמץ לאחר זמנו מותר כיון דהשתא מיהת לא חזי בתר השתא אזלא רב אחא בר יעקב אמר דכ"ע אין פודין והכא נמי לאו דוקא דאי נמי בעלמא פודין הכא אין פודין דלאו בר פדייה הוא ודכ"ע לית להו דרבי יוסי אלא בפלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעת קא מפלגי מ"ד לא מעל כרבי יהודה דס"ל חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה הילכך האי חמץ לא השתא חזי ולא לקמיה חזי ולאו בר דמים היא ולית ביה מעילה וי"א סבירא להו כרבי שמעון דאמר חמץ לאחר הפסח מותר בהנאה הילכך אע"ג דהשתא לא חזי כיון דלקמיה חזי בר דמים הוא ובר מעילה הוא והא רב אחא בר יעקב הוא דאמר יליף ר' יהודה אכילה מראיה לאחר זמנו מה שאין לומר כן בתוך זמנו דמכיון דלעסיה קנייה ושלך קרינא ביה לפי שברשותו בא עליו הפסח אבל לאחר זמנו לא קרינא ביה שלך הואיל ולא עבר עליו הפסח ברשותו

אלא לאו שמע מינה הדר ביה רב אחא בר יעקב רב אשי אמר דכ"ע פודין את הקדשים להאכילן לכלבים וכן להסיקן תחת תבשילו ודכ"ע בתר השתא אזלינן ולא אזלינן בתר מאי דחזי לקמיה ודכ"ע דבר הגורם לממון לאו כממון דמי והכא בפלוגתא דריה"ג ורבנן קא מיפלגי ת"ק אית ליה דריה"ג הילכך פודין אותו לכלבים ולהסקה ובר דמים הוא ובר מעילה הוא ורבנן כרבנן ולאו בר דמים הוא כלל ואי נמי חזי לקמיה כר"ש כיון דהשתא מיהת לא חזי כדהשתא אמרינן ולאו בר מעילה הוא ויש חלוף בדברים הללו בפירושי רבינו שלמה י"ל והגהות משובשות בספרים ומה שכתבנו הוא הנכון:

אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר"ש וכתב הרי"ף ז"ל מדלא קא יהיב שיעורא למילתיה שמע מינה במשהו כרב ומדבריו אתה למד שמה שנמצא כתוב בכל ספרי הגמ' שלנו במשהו כרב אינו מעיקר הגמ' אלא תלויה היתה מפירושי הראשונים והכניסוה הסופרים בספרים ועיקר הגירסא הוא כמו שכתבנו וכן נמצא בנוסחאות מדוקדקות וישנות וחכמי צרפת וחכמי נרבונה עמודי עולם ז"ל פירשוה לשמעתיה דרבא כולה כר' יוחנן וכך נראה משמעתא דבפרק גיד הנשה אמר רבא אמור רבנן בטעמא ואמור רבנן בקפילא ואמור רבנן בששים וכו' שמעת מינה דרבא כר' יוחנן ס"ל במין במינו בנותן טעם ואין חילוף בין מימרא דר' יוחנן דהיא היא בעינה אלא דפסק רבא הלכתא הכי ואילו אמר רבא הלכה כר' יוחנן הוה מספקא מילתא דילמא אבזמנו ואשאר איסורין שבתורה קאי לפי' הוצרך רבא לשנות דבריו של ר' יוחנן ולברר הדבר דלא קשיא דידי' אדידיה משום דכי קניס ר' שמעון ה"מ דאיתיה בעיניה אבל לא ע"י תערובת ולעולם רבא כר' יוחנן ס"ל לגמרי ומינה שמעת שכל איסורין שבתורה שהן בנותן טעם בין במינן בין שלא במינן וכן נמצא בכתב ידי מר יוסף בר יושת"ו ממדינת גייא"ן שהעיד על רבו הרי"ף ז"ל שחזר בו בסוף ימיו ממה שכתב בסוף מסכת ע"ז ופסק הלכתא כרב ושמואל מדאביי ורבא וחזר לפסוק הלכה כרבי יוחנן וריש לקיש וכן דעתנו נוטה לדברים הללו כחזרו של הרי"ף וכדעת חכמי צרפת וחכמי נרבונה אלא שאין אנו מודים כן בחמץ בפסח לפי שנהגו בו איסור:

דף ט.

והא דכתב הרי"ף ז"ל כל הכלים שנשתמש בהם חמץ בצונן משתמש בהן מצה בצונן חוץ מבית שאור לאו דוקא ובספרים שלנו אין בהם אלא משתמש בהם מצה ופירושה בין בחמין בין בצונן והכי הלכתא:

דף ט:

איתמר ב"ח אביי אמר למפרע הוא גובה רבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה ורמינן מתני' עלה דרבא ואוקימנא בשהרהינו אצלו ובדא"ל מעכשיו ומשום הכי קתני רישא מותר בהנאה דבכה"ג אפי' רבא מודה שלמפרע הוא גובה ודכותה גבי ב"ח ישראל אי אקדיש מלוה או זבין שפיר אקדיש שפיר זבין דמהניא ליה תפיסת משכון שבידו הואיל וסופו לגבותו בחובו ושמעי' מינה דישראל המלוה את ישראל על המשכון בעלמא אע"ג דלא אמר ליה מעכשיו קני ליה כדר' יצחק דאמר מנין לב"ח שקונה משכון ואע"ג דאוקמי' להא דאמר רבי יצחק במסכת שבועות במשכנו שלא בשעת הלואתו דוקא אבל במשכנו בשעת הלואתו לא קנה שאני הכא כיון שסופו לגבותו קנאו למפרע הואיל ואיכא שום צד בעולם במשכון דקני ליה כדר' יצחק ומהניא ליה תפיסתו הכא נמי מהניא ליה תפיסתו וגבייתו שהוא גובה אותו בחובו שיהא קנוי לו מזמן הלואתו ואע"ג דלא א"ל מעכשיו ואי אקדיש או זבין שפיר עבד והאי דינא במטלטלי בלחוד הוא ולא גמרי' מינה למקרקעי מפני שהקרקע בחזקת בעליה עומדת עד שעת גבייתה ולא שייך למימר בה דר' יצחק אבל ודאי אי א"ל מעכשיו אפילו במקרקעי קני ושפיר אקדיש ושפיר זבין וסיפא דקתני אסור בהנאה לר' מאיר אע"ג דלא א"ל מעכשיו דהא ס"ל ישראל מנכרי קני לרבנן דוקא בדא"ל מעכשיו אבל לא א"ל מעכשיו אינו אסור בהנאה דישראל מנכרי לא קני וכרבנן קי"ל וליתא לדר"מ דרבים פליגי עליה ופשוטה של משנתנו כדברי חכמים לפום אוקימתא דרבא דמדרישא דא"ל מעכשיו סיפא נמי דאמר ליה מעכשיו נמצא דין חמץ בדל"א מעכשיו בחלוף מה ששנינו במשנתינו וכך הוא נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה וישראל שהלוה את הנכרי על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה ל"ש הרהינו אצלו ול"ש לא הרהינו אצלו כיון דלא א"ל מעכשיו לא קני לא נכרי מישראל ולא ישראל מנכרי וכרבנן דברייתא דפליגי עליה דר' מאיר דאמרי אינו עובר ודוקא בשלא קבל עליו ישראל אחריות אי נמי בשייחד להנכרי בית כל ימי הפסח אע"ג דקביל אחריות אי נמי כגון שהחזירו ישראל לרשותו של נכרי כל ימי הפסח שאין אחריות עליו:

לימא כתנאי ישראל שהלוה את הנכרי על חמצו ושקלי' וטרי' בה ואוקימנא כגון שהרהינו אצלו. וחדא אוקימתא מסתמא בין אליבא דאביי בין אליבא דרבא לרבא בשגבאו המלוה בחובו דהא ס"ל מכאן ולהבא הוא גובה ולאביי בשפדאו הלוה במעותיו ולא גבה המלוה ממנו. ואם תשאל בשלמא לרבא היינו דקתני אחרהפסח אינו עובר טעמא דגבאו בחובו אחר הפסח הא בתוך הפסח אם היה גובה אותו היה עובר עליו

אלא לאביי אם איתא דבשפדאו עסקי' למה ליה למיתנא אחר הפסח הוה ליה למימר והגיע הפסח י"ל איידי דבעי למיתנא סיפא אבל נכרי שהלוה את ישראל על חמצו לאחר הפסח דברי הכל עובר לאשמועי' כשלא פדאו עד אחר הפסח הרי הוא עובר עליו אע"פ שהיה כל ימי הפסח מורהן אצל הנכרי ומ"ה תנא רישא נמי לאחר הפסח ולעולם הוא הדין ברישא משהגיע עליו הפסח ועוד י"ל האי דקתני בברייתא אינו עובר ועובר לאו אגברא קאי אלא אחמץ קאי לאשמועי' דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח מתבער אפי' לאחר הפסח ולר' מאיר איצטריך ליה ברישא למיתנא הכי ודיקא נמי מדלא קתני עובר עליו ואינו עובר עליו אלמא עובר ואינו עובר אחמץ קאי וכההיא דתנן אלו עוברין בפסח ואפי' לרבא מפרשי' הברייתא בהדין טעמא ואפשר לאוקומה לטעמיה בין שגבאו לאחר הפסח בין שפדאו אלא דניחא לן טפי לאוקמה אליבא דרבא בשגבאו כי היכי דלא תיקשי לן ההיא אוקמתא דבמס' שבועות דאוקימנא לדר' יצחק דוקא במשכנו שלא בשעת הלואתו וקי"ל כרבא וקי"ל כההיא אוקמתא ולא קשייאן אהדדי כדכתבינן לעיל אבל לאביי כיון דלית הלכתא כותיה י"ל דסבירא ליה כר' יצחק בין במשכנו בשעת הלואתו בין במשכנו שלא בשעת הלואתו ולא קי"ל כותיה אבל מתני' ודאי בשגבאו הוא בין לאביי בין לרבא כשגבאו ובשהרהינו וא"ל מעכשיו ולאביי בשגבאו ולא הרהינו ולא א"ל מעכשיו אבל הא דתניא נכרי שהרהין פת פורני לישראל ההיא ודאי כרבא אתיא ולא כאביי דהא קתני סיפא ואם אמר הגעתיך עובר והיינו דא"ל מעכשיו אלמא כל היכא דלא א"ל מעכשיו אינו גובה למפרע ואע"ג דקשיא ברייתא עליה דאביי אפשר ליה לאביי לדחוקי נפשיה ולמימר אנא דאמרי כתנא דמתני' ובשגבאו בחובו ולא אמר ליה מעכשיו מ"מ דרבא עדיפא וכותיה קמ"ל בין לענין איסורא בין לענין דינא וכפי מה שכתבנו ויש לרב רבי אפרים ז"ל דברים בענין הזה שאינם דבורים על אופניהם ובהלכות הרי"ף דברים הללו מקצרים לענין איסורא ולענין דינא לא הזכירם כלל ואף ברייתא דחנות של ישראל ומלאי של ישראל כולה הלכה פסוקה היא אע"פ שלא הוזכרה בהלכותיו כלל:

דף י.

ומאי דכתבו רבוותא דאסרי בין בלישה בין בקיטוף בין ביום ראשון בין בשאר ימים כרבנן כך נראה ומה שהביא הרי"ף ז"ל ראיה מדברי ר' יהושע בן לוי לאו ראיה היא דתרוצי הוא דמתרצי ליה למימריה דריב"ל ואפשר לתרוצי ולמימר דהכי קאמר יומא קמא לא תלושו לי בדובשא כלל מכאן ואילך לושו לי בדובשא לחודיה שלא אסרו ללוש

ביין ושמן ודבש בשאר ימי הפסח אלא ע"י מים וכמו שהוזכר בהלכות בתחלת פרק אלו עוברין בגמ' דבני מערבא וכולהו ע"י מים שאין שאר משקים מחמיצין. ומסקנא אסיקנא לריב"ל לעולם בחלבא וכעין תורא וכמסקנא קי"ל בכולי תלמודא ובחלב מותר ללוש ולקטף בין במים בין שלא על ידי מים שלא הוזכר בו שום איסור בכעין תורא אלא ביום ראשון כדי שלא יהא מצה עשירה בין על ידי מים בין שלא ע"י מים וכשהביאו ראיה בגמ' מדברי ר' יהושע בן לוי לא לענין חימוץ הוזכר כלל אלא לענין מצה עשירה ואין להכריע מדבריו לדברי ר' עקיבא שהוזכרו לענין איסור חמץ מפני שהעיסה מקדמת לחמץ מפני היין והשמן והדבש המעורבין בה עם המים הילכך הדרינן לכללא דקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים וכל שכן שהם מחמירים:

דף י:

תניא ב"ש אומרים אין אופין פת מרובה ביו"ט וב"ה מתירין כתב עלה הרי"ף ז"ל אבל בפסח אסור למילש ולמיפא יותר על חמשת רבעים קמח דהיינו קבא מלוגנאה לפיסחא ולא נראה לנו כדבריו דהא אוקימנא בגמ' בכל יום טוב ותנא בפסח קאי ובית שמאי חיישי לטרחא דאפיה ובית הלל לא חיישי ובההיא דאמר רב קבא מלוגנאה לפיסחא ללישה בלבד נאמרה ולא לאפיה ואע"ג דאמר רב יוסף הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא עיקר משום שמור דלישה היא שלא יחמיץ וכאן משום טורח אפיה שלא לצורך אסרי בית שמאי ובית הלל מתירין כי ההיא דגרסי' ביו"ט ר' שמעון בן אלעזר אומר ממלאה אשה תנור פת וכו' ובירושלמי אין אופין פתין גריצין אלא רקיקין ביו"ט כדברי ב"ש מה טעם מתוך שטרחתן מרובה אף הוא אינו אופה אלא כדי צרכו:

דף יא.

ובמעשה אילפס כתב הרב ר' אפרים ז"ל מספקא לן מילתא טובא ונקטינן בחלה כר' יוחנן ולענין מצה כר"ל ואני רואה דברי הרי"ף במעשה אילפס כמו שכתב בהלכותיו אבל ההוא פירכא דאייתי מדגרסי' בפ' החולץ צ"ע דקשיא עליה הא דת"ר לחם עוני פרט לחלוט ואשישה והוא ז"ל הביא את שניהם ולא חשש להקשותם ולא לפרקם וכתב ה"ר אפרים ז"ל ל"ק כאן בחלוט במים בלבד כאן בחלוט בשאר משקין כגון יין ושמן ודבש דלא תיהוי מצה עשירה ודיקא נמי דקתני לה דומיא דאשישה לישנא דחשיבותא אלו דברי הרב ר' אפרים ז"ל ול"נ התם בשחלטו במים וחזר ואפאו בתנור ולפיכך יוצא בו בפסח וכאן שחלטו במים הרותחים כל צרכן ובשל בהן כל צרכי הפת שהוא דומה

להמעיסה והחליטה ותרתין קא דייקי' מקרא דכתיב לחם עוני פרם לחלוט ואשישה כלומר לחם פרט לחלוט עוני פרט לאשישה ומאי דמייתי הרי"ף ז"ל פירכא לאו פירכא היא דמאן דפסק כר' יהודה לא פסק לפום האי שנויא דשנינן בגמ' ואוקימנא דר"י סבר אין לחם אלא האפוי בתנור מעיקרא דההיא שנויא אליבא דריש לקיש הוא אבל לר' יוחנן לית ליה הדין שנויא ומוקי לה לשמעתיה כתנאי ולדידיה לא פליג ר' יהודה בלחם שחלטו וחזר ואפאו ואע"פ שאין לחם אלא האפוי בתנור בלבד לא בא לומר בלבד אלא למעט המעיסה והחליטה ומעשה אילפס ולא בא לומר שיהא אפוי בתנור מעיקרא אלא אע"פ שחלטו וחזר ואפאו לעולם לחם הוא הדין סברא דמאן דפסק כר' יהודה וליכא עליה פירכא מההיא דבפ' החולץ ואעפ"כ אין לנו ראיה לפסוק כר' יהודה אלא נראין הדברים שהלכה כר' יוחנן וליכא למדחייה:

והוי יודע דהא דכתב הרי"ף ז"ל במעשה אילפס נהמא הוא ואדם יוצא בו י"ח בפסח אחלת המשרת קאי ולא אסופגנין ודובשנין ואסקריטין דהוה להו מצה עשירה וכדתניא הדובשנין והסופגנין והאסקריטין אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה:

דף יג.

אלו עוברין בפסח פירוש כמו אלו מתבערין בפסח כותח הבבלי וכו' ר"א אומר אף תכשיטי נשים רבי אלעזר גרסי' ולא רבי אליעזר דהא אסיקנא בגמ' דלית ליה לרבי אליעזר נוקשה בעיניה ואם תשאל לרב שימי מחוזנאה דפריש קולן של סופרים טפולן של בנות עשירים שמשיירין אותן לבנות עניים שהם בנות סופרים כדאמרי' לקמן בפירקין על כותבי ספרים שלא יתעשרו אם כן היינו ת"ק ותו למאי דאסיקנא פרורא דאושכפי מאי קא מוסיף ר"א יש להשיב ולומר שהוסיף ר"א תערובות נוקשה שטיפולי נשים שהעשירות עושות כן לבנותיהן הסולת מעורבת בטיפולין אחרות וכשמשיירות לבנות עניים מתוך ששאר הטיפולין דמיהם יקרים חוזרות ונותנות בהם סולת מרובה עד שהוא כולו סולת וזו היא נוקשה בעיניה וכן פרורא דאושכפי אין בו אלא סולת בלבד ולפיכך הוסיף ר"א אף תערובות נוקשה בעיניה הרי אלו באזהרה באכילתן ואין בהם משום כרת:

וכתב הרי"ף אע"ג דאמור רבנן על עירובו בלא כלום מלקא הוא דלא לקי איסורא מיהת איכא ואי אית ביה כזית בכדי אכילת פרס אפילו לרבנן חייב נראה מדבריו שאין הלכה כר"א אלא כרבנן והא ליתא דכסתמא דמתני' קי"ל ואוקמא רב יהודה לרבי מאיר דאמר

נוקשה בעיניה בלאו וכ"ש חמץ דגן גמור ע"י תערובות ותנן נמי שיאור ישרף וכו' ותנינן לה לדר"מ במתני' בלשון חכמים וכן פסק שם הרי"ף כרבי מאיר ודברי ר"א הרי הם בכלל דבריו של רבי מאיר שר"מ מוסיף על דברי ר"א הוא הילכך לית הלכתא כרבנן דפליגי עליה דר"א דאמרי על עירובו בלא כלום ולית הלכתא כר' יוחנן דאמר כל איסורי תורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר דאליבא דרבנן דפליגי עליה דר"א אמר לשמעתיה ולא קי"ל כותייהו מאחר דקי"ל כר"מ ודר"מ עדיפא מדר"א דאילו לר"א לית ליה אלא ארבעה מיני מדינה בלאו ואילו רבי מאיר אית ליה אפילו שלשה מיני אומנות דהיינו סתם מתניתין ונפקא ליה לר' מאיר מהיכא דנפקא ליה לר"א מדרשא דכל מחמצת אלא שר"א אינו מרבה אלא תערובת חמץ גמור דדמי למחמצת ור"מ מרבה מיניה אפי' נוקשה בעיניה דכיון דכתיב כל לא שייר ולא מידי וכרת לית ביה דמעטיה רחמנא מדכתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו וה"ה לנוקשה בעיניה לר"מ ומאי משמע דקרא למיעוטא אתא מכדי כתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה אם במחמצת הוא חייב כרת דהיינו נתחמץ ע"י דבר אחר כ"ש חמץ שנתחמץ מאליו למה לי למיכתב שוב כי כל אוכל חמץ אלא לאשמועינן כל האוכל הוא בכרת ואין כל חמץ בכרת לאפוקי עירובו לר"א ולאפוקי אף נוקשה בעיניה לר"מ בין לר"א בין לר"מ מכרת מעטינהו רחמנא וקיימא להו בלאו דכל מחמצת לא תאכלו דהא דרשי כל ולרבנן דלא דרשי כל לגמרי מעטינהו רחמנא בין מלאו בין מכרת ואי אמרת לרבנן למה להו מיעומא לישתוק קרא מיניה יש להשיב סד"א ליהוי תערובות חמץ כחמץ שנתחמץ מחמת דבר אחר שכח אחר מעורב בו ואידי ואידי תערובות הוא קמ"ל כי כל אוכל מיעוטא הוא משום הכי מהדרינן בגמ' אדרשא דכי כל אוכל חמץ דלמעוטא דרשינן ליה כלומר כל האוכל חייב ואין כל החמץ חייבין עליו אי לר"א למעוטי מכרת אי לרבנן מלאו וכרת דלא מפלגי בחמץ דכיון דגלי רחמנא במחמצת האמור בכרת שאין בכללו עירוב ילפינן מיניה מחמצת האמור באזהרה שלא הזהיר על העירוב ואיידי דכתב כל כתב נמי כי כל דליכא למדרש ביה טפי מ"מ בין לר"מ בין לר"א דאית להו תערובת חמץ בלאו סבירא להו היתר מצטרף לאיסור בחמץ בפסח:

דף יג:

ונקוט האי כללא בידך דהיתר מצטרף לאיסור יש בו חומר גדול יותר מטעם כעיקר לפי שאין טעם כעיקר אמור אלא על דבר שיש בו כשיעור כזית מן האיסור והוא נמחה בו וניכר בו טעמו והוא אוכל ממנו בכא"פ שיעור כזית מן האיסור שנמחה בו זהו טעם

כעיקר שאסור בכל התורה כולה ואין לוקין עליו אלא כאיסורי נזיר ואם ניכר בו ממשו לוקין עליו בכל האיסורין והיתר מצטרף לאיסור אע"פ שאין בו טעם האיסור ואע"פ שאינו אוכל מן הכל אלא כזית חציו מן ההיתר וחציו מן האיסור מצטרפין זה לזה ואי אמרת והא ד' מיני מדינה דתנן במתני' כולהו לטעמא עבידי ובגמ' פרכינן א"ה חמץ בפסח נמי נחשביה שההיתר מצטרף לאיסור כר"א אלמא היתר מצטרף לאיסור טעמא נמי אית ביה יש להשיב ולהפריש בין טעם לטעם שכל הערובין השנוין במשנתינו אע"פ שהם עשויין לטעם טעמן משתנה ע"י העירוב לטעם אחר שאין טעם האיסור שהוא הדגן נראה בעירוב אלא שהוא מסייעו לתת לו טעם חדש וטעם זה שהוא מחדש בעירובו גרם לו להתבער בפסח ולעבור עליו באזהרה ואינו מתבטל ככל האיסורין שבתורה לפי שהדגן הוא יסוד אחר מיסודות המינין השנוין במשנתנו אבל טעמו הראשון אינו ניכר בו ברוב הטעמים ואע"ג דאסרינן בזיתום המצרי תלתא שערי תלתא קורטמי ותלתא מלחא לאו דוקא כי יש פעמים שאדם מרבה מזה וממעט מזה לפי מה שהוא רוצה בטעמו ופעמים שאין טעם השעורים ניכר בהן כטעמו הראשון אלא שמסייע עם השאר לעשות את הזיתום והיינו דחשבינן להו לכולהו עירובי דמתני' בהיתר מצטרף לאיסור ולא חשבינן להו בטעם כעיקר ואפ"ה מחייב בהו ר"א באזהרה ויש פעמים שאדם מרבה בהן ממין הדגן עד שטעם הדגן ניכר בהן ואעפ"כ לא היו חכמים מחייבין עליהן כלום והיינו דאסרינן בגמ' מכלל דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמר ליה אין אי הכי אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח הבבלי כלומר שסתם שנינו כותח הבבלי בכל דהו מחייב ר"א אפי' בהיתר מצטרף לאיסור ובכל דהו פטרי רבנן אע"פ שיש בו טעם כעיקר והוא אוכל ממנו כזית בכדי אכילת פרס ואפי' הכי ניכר בו ממשו ואסיקנא דליכא כזית בכדי אכילת פרס דאי בעיניה קא אכיל ליה בטלה דעתו אצל כל אדם וכו' וטעם כעיקר אין לוקין עליו אלא בנזיר בלבד דכתיב ביה משרת ואע"פ שממנו אנו דנין לכל התורה כולה אין עונשין מן הדין להלקות עליו בשאר איסורין ור"ע מוקים לה בהיתר מצטרף לאיסור והא דאסרינן בגמ' ר"ע טעם כעיקר מנא ליה פי' כלומר מהיכא נפקא ליה טעם כעיקר מעיקרא עד דאייתר ליה משרת לאוקמיה להיתר מצטרף לאיסור שהוא החומר הגדול ודמיא הא מילתא למאי דגרסינן בפרק כל שעה יתיב ההוא מרבנן קמיה דשמואל בר נחמני וכו' עד קסבר חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא כלומר ומיבעי ליה קרא יתירא חד לשאר איסורין וחד לחולין שנשחטו בעזרה דאי לא כתיב אלא חד לא הוה מוקמינא ליה אלא בשאר איסורין אבל לא בחולין שנשחטו בעזרה שלא הוזכר איסור אכילתן בפי' אלא מכללא ודכוותה אמרי' בגמ' בפ' ראשית הגז ור' אלעאי שותפות בנכרי מנא

ליה וכל היכא דאמרי' בגמ' טעמו ולא ממשו היינו טעם כעיקר אלא בלישנא דתנאי הוא טעם כעיקר ובלישנא דאמוראי הוא טעמו ולא ממשו ויש מקום אחד בגמ' שהוזכר בו טעם כעיקר שלא בדקדוק ופירושו כמו היתר מצטרף לאיסור והוא בפרק גיד הנשה רבא אמר לא נצרכה אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור והכא שרי ולגמור מינה גלי רחמנא גבי חטאת יקדש להיות כמוה וכו' ובפי' אוקימנא הכא להיתר מצטרף לאיסור אלא ודאי בעל כרחך טעם כעיקר דהתם לאו דוקא ופירושו היתר מצטרף לאיסור דאסרינן בפרק גיד הנשה אנן לחומרא גמרינן דאי מדאורייתא חד בתרי בטיל לאו למימרא דבששים ובנותן טעם לאו דאורייתא הוא דהא אמרי' כל איסורי תורה גמרי' מנזיר אלא הכין פירושו אי לאו דגלי רחמנא באיל נזיר בששים ובנזיר בנותן טעם הוה אמינא זיל בתר רובא כדאזלי' בכל התורה כולה בתר רובא זה הוא פי' דאי מדאורייתא חד בתרי בטיל ודין אחד הוא שיעור ששים במין במינו ונותן טעם במין כשאינו מינו כדגרסינן התם אמר רבא אמור רבנן בטעמא ואמור רבנן בקפילא ואמור רבנן בששים וכו' וההיא דגרסינן בע"ז אמר ר' יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס הכין פירושו כל איסור שנתערב בהיתר ויש בו טעם האיסור וממש האיסור ניכר בו אע"פ שהוא פירורין פירורין ומעורב ברוב אסור ולוקין עליו והוא שאכל מן האיסור שיעור כזית בכא"פ והיינו דאמרינן הכא גבי שום ושמן של תרומה מה טעם פסול מקום מגעו הואיל וזר לוקה עליו בכזית בכדי אכילת פרס דהוא דאורייתא וה"ה לכל איסור שהוא בעין ולא נתערב שאין לוקין עד שיאכל כזית בכדי אכילת פרס טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו פי' טעמו ולא ממשו זהו טעם כעיקר. ואע"פ שהוא אסור מן התורה כדגמרינן מנזיר אין לוקין עליו לפי שאין מזהירין מן הדין וכדכתבינן לעיל שאין לוקין בטעם כעיקר מאחר שנמחה גוף האיסור ואין ממשו נראה לעין ואע"פ שהוא אסור מן התורה דגמרינן מנזיר ואע"ג דבפרק גיד הנשה אמר רבא לעולם טעמו ולא ממשו דרבנן ודרך בישול אסרה תורה דחוי בעלמא הוא דקא מדחי דליכא למשמע מהכא טעמו ולא ממשו דאורייתא משום דאיכא למימר גבי בשר בחלב דרך בישול אסרה תורה ומיניה לא גמרי' משום דחידוש הוא ולא סמכינן אהא דרבא אלא אדר' יוחנן ועל תנא דברייתא דסמיך ליה איסורי נזיר אקרא דכתב משרת ליתן טעם כעיקר והא דגרסינן בזבחים אמר ר"ל הפיגול והנותר והטמא שבללן זה עם זה ואכלן פטור ואסיקנא מין בשאינו מינו בטעמא מין במינו ברובא ההיא דריש לקיש פליגא אדר' יוחנן דהוא בר פלוגתיה בכולי תלמורא רר' יוחנן כללא קאמר כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו ל"ש מין במינו ול"ש מין בשאינו מינו ור' יוחנן עדיפא ועלה סמכינן ובנזיר ירושלמי פרק שלשה מינין

גרסינן רבי אבהו בשם רבי יוחנן כל נותני טעמים אין לוקין עליהן עד שיטעום טעם ממשו של איסור ואמר ר' זירא כל נותני טעמים אין לוקין עליהם חוץ מנותני טעמים של נזיר ונזיר אפי' לא טעם [אלא] טעם ממשות של איסור אסור רבי אבא בר ממל כל נותני טעמים אין היתר ואיסור מצטרפין ונזיר איסור והיתר מצטרפין מתניתא מסייעא לדין מתניתא מסייעא לדין ומתניתא מסייעא לר' זירא כזית יין שנפלה בקדרה ואכל ממנה כזית פטור עד שיאכל את כולה על דעתיה דרבי אבא בר ממל מכיון שאכל ממנה כזית יהא חייב מתניתא מסייעא לרבי אבא בר ממל ממשמע שנאמר וכל משרת ענבים לא ישתה וכי מה הניח הכתוב שלא אסרו אלא לפי שנא' מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל וכתיב מיין ושכר יזיר מה תלמוד לומר וכל משרת ענבים לא ישתה אלא שאם שרה ענבים במים ושרה פתו בהם ויש בהם כדי לצרף כזית חייב ומכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה וכו' ויש בזה סיוע ובירור לכל מה שכתבנו בדיני נותן טעם והיתר מצטרף לאיסור:

בצק שבסדקי העריבה אם יש כזית במקום אחר וכו' פסק הרי"ף ז"ל כלישנא בתרא כרב יהודה אמר שמואל וסמך על רב הונא דאמר סמי קילתא מקמי חמירתא ומדאסיקנא בגמ' שאין הלכה כרבי שמעון ב"א בכופת שאור לא רצה לסמוך על רב יוסף דאמר תנאי שקלת מעלמא ולא על אביי דאוקימנא הא והא כר"ש בן אלעזר ול"נ לסמוך על דאביי דהיא עדיפא דמתרצן תרתין ברייתא ותרתין לישני דרב יהודה ורב אשי דהוא בתרא פירשה לא תימא שלא במקום לישה גבא דאגנא וכו' ומיהו לית הלכתא כר"ש בן אלעזר בכופת שאור שתהא בטלה עד שיטיח פניה בטיט וכן אין הלכה כמותו בכזית במקום העשוי לחזק ושאר דבריו הם הלכה ואין לחלוק עליהם ונקטינן מינה דכזית בכל מקום חייב לבער בין במקום העשוי לחזק בין במקום שאינו עשוי לחזק בין בשולי האגנא בין בדופנה בין בשפתה בין בגבה אבל פחות מכזית משוליה ומדופניה אין צריך לבער מפני שהכל הוא מקום לישה אבל משפתה ומגבה שאינן מקום לישה צריך לבער ודברי אביי ודברי רב אשי שמפרש דבריו תמצא הכל מפורש יפה בפירושי רש"י ז"ל:

דף יד:

איתמר האופה מיו"ט לחול רבה אמר אינו לוקה ורב חסדא אמר לוקה ומפרש בגמ' טעמיה דרבה קסבר אמרינן הואיל ור"ח סבר לא אמרינן הואיל מיהו אע"ג דפליג רבה לענין מלקות מודה הוא דלכתחלה אין לו לאפות ובברייתא תניא בהדיא אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול ואי הות ברייתא פליגא עליה דרבה הוה מותבינן לה מיניה אלא

ודאי דלא פליג רבה אלא לענין מלקות דקא סבר דליכא איסורא דאורייתא ובכל שעת הדחק הוי שרי רבה בכה"ג אפילו לכתחלה כגון מיו"ט לשבת אלא דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין כטעמיה במסכת י"ט דאמר כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט וכטעמיה דשמואל דאסמכיה אקרא דכתיב זכור את יום השבת לקדשו זכרהו מאחר שאתה בא להשכיחו וכן בהני בני באגי דרמו עלייהו קמחא דבני חילא הוי שרי להו אפילו לכתחלה היכא דלא קפדי דאמרינן הואיל וכל חדא וחדא חזיא לינוקא ורב חסדא סבר לא אמרינן הואיל ומיו"ט לשבת מדאורייתא משרא שרי צרכי שבת ורבנן דגזרו ביה הגזירה שמא יאמרו אופין מיו"ט לחול דאלמא איכא בהא מילתא איסורא דאורייתא וגזרו רבנן עליה דכיון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין אית ליה היכרא ובפ' תמיד נשחט אמרי' דרבה אית ליה הואיל אפילו לקולא היכא דלא מחוסר מעשה והיכא דמחוסר מעשה לית ליה הואיל ואפילו לחומרא ורב חסדא אית ליה הואיל לחומרא אפילו היכא דמחוסר מעשה ולית ליה הואיל לקולא אפילו היכא דלא מחוסר מעשה כגון הכנסת אורחים ביו"ט שאין זה מעשה וקשיא לן ההיא דאמר רב חסדא בפרק שני שעירי יוה"כ מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה דמיא אלמא מודה רב חסדא במחוסר מעשה דלא אמרינן הואיל וניחא לן דעד כאן לא פליג רב חסדא הכא בפרק תמיד נשחט אלא במחוסר מעשה בבעלים כגון ערלה אבל במחוסר מעשה בגוף הזבח כגון הגרלה אפילו רב חסדא מודה דלא אמרינן בה הואיל והתם נמי אסיקנא מחוסר עקירה כמחוסר מעשה דמיא ואפילו רב חסדא מודה דלא אמרינן בה הואיל ומסקנא דהכא בגמ' אמר רמי בר חמא הא דרבה ורב חסדא מחלוקת ר"א ור' יהושע רבה כר"א ורב חסדא כרבי יהושע ודחאוה רב פפא ורב זעירא דאמרי דילמא לא היא עד כאן לא אמר רבי אליעזר התם אלא בעידנא דקא אפי להו כל חדא וחדא חזיא ליה אבל הכא דלאורחין הוא דחזיא לדידיה לא חזיא לא אמרינן הואיל ואע"ג דסבירא ליה דאמרינן הואיל ואי מיתשיל עליה ממוניה הוא ההוא הואיל דלחומרא הוא ולא דמי להואיל דהכא דלקולא ועד כאן לא אמר רבי יהושע התם אלא דאיכא חדא מיהת דלא חזי לא לדידיה ולא לאורחים אבל הכא דכולהו חזיאן לאורחים הכי נמי דאמרינן הואיל ואפילו לקולא ואע"ג דסבירא לרבי יהושע דלא אמרינן הואיל ואי מיתשיל עליה ממוניה הוא ואע"ג דלחומרא הוא איכא למימר מחוסר שאלה לרבי יהושע כמחוסר עקירה הוא והכל מודים במחוסר עקירה שהוא כמחוסר מעשה ולא אמרינן בה הואיל וכדכתבינן לעיל והיינו דקא מותיב ליה התם רב חונא בריה דרב יהושע לרב חסדא מפסח שעברה שנתו אליבא דר"א דלית ליה הואיל ושבקה למתני' דהכא לאותוביה מדרבי יהושע דאשכחן ליה לר"י הכא דלית ליה הואיל ואי בעי מתשיל

עליה אלמא מחוסר שאלה כמחוסר עקירה ומחוסר עקירה כמחוסר מעשה ואפילו רב חסדא מודה דלא אמרינן הואיל והרי"ף לא חשש לדחיות הללו דדחו רב פפא ורב זעירא וסמך על אוקימתא דרמי בר חמא ופסק הלכתא כרבה וכר"א וכדפסק רבי הלכה כר"א וקי"ל הלכה כרבי מחבירו ועוד דהא דר"א שייכא בהך אחריתי דר"א דאמר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן וחד טעמא הוא כו' כדכתיבנא בהלכות (והרא"ש הביאו בסי' ו') וזה שכתב ששייכא הא דר"א בהך אחריתי אנן לא ידעינן מאי קאמר דהא לא שייכא כלל ואין לזו שום ענין בזו שזו אמורה לענין מלאכת יו"ט וזו אמורה לענין צירוף חלה אלא מדפסק רבי כרבי אליעזר הא ודאי מכרעא כוותיה ואפ"ה נראה לנו שאין לנו לפסוק הלכה כרבה מדדחי רב פפא ואמר דילמא לא היא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם אלא דכל חדא וחדא חזיא ליה ומשום בל יראה ובל ימצא שריא ליה אפילו לכתחלה אבל בבני באגא דרמי עלייהו קימחא דבני חילא לא שרינן למעבד הכי לכתחלה והכין אסיקנא התם במסכת יו"ט שאין מזמנין את הנכרי לכתחלה ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו והא מכרעא כרב חסדא דאלמא שייכא בהא מלתא איסורא דאורייתא וגזרינן עלה ולאורחים דליתנהו קמן לא חיישינן וכמאן דליתנהו בעולם דמו ואפי' ר' אליעזר מודה בהא וכטעמיה דרב פפא ומכרעא נמי דרב חסדא מדקאי רב אשי דהוא בתרא כטעמיה בעירוב תבשילין במסכת יו"ט והכי גרסינן התם רב אשי אסר כדי שיאמרו אין אופין וכו' והא אתיא כטעמיה דרב חסדא דהכא. ובירושלמי גרסינן על משנתנו דכיצד מפרישין חלה הדא דתימא בשנטמאת מאחר שגלגלה אבל אם נטמאת עד שלא גלגלה דברי הכל יעשנה קבין פי' כדי שלא תתחייב בחלה הא למדת שלא נשנית משנתנו לענין צירוף שהרי כבר נתחייבה בחלה קודם שנטמאת ומכאן תשובה לדברי האומר דהא דרבי אליעזר שייכא בהך אחריתי דר"א דאף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה והא דכתב הרי"ף ז"ל בחוצה לארץ היכא דליכא כהן קטן עבדינן כר' אליעזר ליתא ולא סמכינן עלה דקי"ל אפילו כהן גדול ל"ש בעל קרי ול"ש טמא מת טובל ואוכל בתרומת חו"ל אפילו למי שהיה עושה טמא מת כבעל קרי והתם אסיקנא דטמא מת אפילו טבילה לא צריך ובעל קרי הוא דצריך טבילה ולא אמר שמואל מי שטומאה יוצא עליו מגופו אסור בתרומת חו"ל אלא עד שיטבול אבל לאחר טבילה הכל מותרין בה וכ"כ רבינו האי בפי' בתשובת שאלה שלו היו יודעים שאין טעם המשנה הזאת בחו"ל כל עיקר וכן נראים הדברים כמו שכתבנו בבעל קרי וטמא מת מסוגיא דשמעתא במסכת בכורות בפרק עד כמה אבל ודאי היכא דליכא כהן כלל לא גדול ולא קטן עבדינן כר' אליעזר:

דף טו:

מתני' י"ד שחל להיות בשבת מבערים את הכל מלפני השבת דברי ר"מ פירוש רבי מאיר לטעמיה דאמר ושורפין בתחלת שש משום דסבר לה כר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה וכיון דמקלע י"ד בשבת דלאו בר שריפה הוא שאין שריפת חמץ דוחה את השבת ויש לחוש שמא ישתייר מן החמץ עד זמן איסורו ואינו יכול לשורפו לפיכך עשו לו שעת שתים עשרה ביום י"ג שהוא ע"ש כשעה ששית ביום י"ד ברוב השנים וזו היא ששנינו מבערין את הכל מלפני השבת בין תרומה בין חולין ואפשר לו לסעוד בשבת מן המצה ואע"ג דגרסינן בירושלמי האוכל מצה בערב הפסח כבועל ארוסתו בבית חמיו ה"מ משש שעות ולמעלה אבל עד שש שעות מותר ודיקא נמי דמדמי ליה לארוסה זה הוא טעמו של רבי מאיר דאמר מבערין את הכל מלפני השבת וחכמים אומרים בזמנן רבנן לטעמייהו דסבירא להו בביעור חמץ מפרר וזורה לרוח ומטיל לים ואין בזה אב מלאכה שידחה שבת ומשום מצות השבתת שאור שהיא בזמנה התירו לו אף בשבת להיות מפרר וזורה לרוח ומטיל לים בין בחולין בין בתרומה ובלבד שלא יעבירנו ברשות הרבים רבי אליעזר ברבי צדוק אוסר תרומה מלפני השבת לפי שאוכליה מועטין וחולין בזמנן לפי שיש להן אוכלין מרובין ושמא ימצא להם אוכלים נמצאו דברי חכמים ודברי רבי אלעזר בר צדוק שוים בחולין שהם מתבערין בזמנן ואפילו בשבת וממעשה דרבי צדוק אביו של רבי אליעזר כששבת ביבנה הדבד מוכרע שהלכה הוא לבער חולין בזמנן ואין בדבר ספק ושמעת מינה דלא סבירא לן כרבי יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה ובתרומה נמי אע"פ שר"א בר צדוק מכריע אין היחיד מכריע את הרבים וכרבנן קי"ל דאמרי שמבערין את הכל בזמנן מיהו נהגו העם לעשות כר"א איש ברתותא לבער את הכל לפני השבת בכל ביעור שבעולם בין לשריפה בין לזרות בין להטיל לים ולשייר מן התרומה או מן החולין אם אין תרומה משיירין מזון שתי סעורות כדי לאכול עד ד' שעות ושפיר דמי לכתחלה למעבד הכי ולעולם אם עבר ושכח או נאנס עבדינן כרבנן ומבערין את הכל בזמנן ומ"ש הרי"ף בענין הזה אינו נראה לנו וכבר כתבנו דעתנו בדברים הללו בפרק ראשון ומצאתי בתלמוד ירושלמי רבי אבהו בשם רבי יוחנן אתיא דר"א ברבי צדוק כר"ג כמה דר"ג מהשני בין לחולין ולתרומה וכמה דאת אמר תמן הלכה כר"ג ודכוותה הלכה כרבי אליעזר ברבי צדוק ואין אנו סומכין בכל זה אלא על תלמוד שלנו ומדברי כולם נלמוד בחולין שהם מתבערין בזמנן בשבת בשעה ששית ואין בדבר זה ספק:

דף טז:

מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין נראה ממשנתנו שמחצות ולמעלה אינו תלוי במנהג אלא אסור הוא בכל מקום ופי' בירושלמי אינו בדין שתהא עסוק במלאכתך וקרבנך קרב לכך אסרו לעשות מלאכה ומכאן אנו למדים שבזמן הזה שאין קרבן דינו כשאר ערבי שבתות ושאר ערבי ימים טובים במקום שנהגו לעשות עושין לפי המנהג. ולפום סוגיא דשמעתא במנהגות יש על כל אדם לעשות חומרי מקום שיצא משם ואין הפרש בדבר זה בכל מקום בכל מי שדעתו לחזור למקומו כי זה קבלת אבות הוא ויש בו משום שמע בני מוסר אביך כמעשה דבני בישן וזהו שהוצרך תנא דמתני' לפי פירושו של אביי לתת טעם לדבריו לחומרי מקום שהלך לשם מפני המחלוקת ולא הוצרך לתת טעם לחומרי מקום שיצא משם לפי שטעם חומרי מקום שיצא משם ידוע הוא מן הכתוב שנאמר שמע בני מוסר אביך והוא חומר גדול שהוא נוהג בכל מקום ואין להפריש בו בשדעתו לחזור אבל אם אין דעתו לחזור מאחר דקי"ל כרב אשי שמפליג בין דעתו לחזור לשאין דעתו לחזור בין לקולא בין לחומרא הרי הוא נחשב בכלל אנשי המקום שהלך לשם כרבי זירא שאכל מגרומתא דרב ושמואל כדאיתא בפרק הכל שוחטין והתם נמי קא מפליג רב אשי בין דעתו לחזור לשאין דעתו לחזור:

אבל בחומרי מקום שהלך לשם בזה יש דרכים הרבה שאם הם כותאי או בני מדינה אין להתירם בפניהם מפני המחלוקת והוא נוהג היתר לעצמו ביחיד אם דעתו לחזור ואם אין דעתו לחזור נוהג כמותם ואם הם ת"ח או מקום שמצויין תלמידי חכמים ביניהם נוהג היתר לעצמו אפילו בפניהם אם דעתו לחזור ואם אין דעתו לחזור נוהג כמותם וכל זה בדברים שיודע בהם שהוא מותר ונוהג בו באיסור ואם הוא דבר שמנהגו בטעות מתירין אותו בפניהם בכל ענין ואין לחוש לאותו מנהג וכפי הירושלמי שכתב הרי"ף ז"ל בהלכות דבר שאינו יודע בו שהוא מותר וטעה בו באיסור נשאל ומתירין לו וכל חוץ לתחום אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם מעובדא דרמי בר תמרי דהוא רמי בר דיקולי בפ' כל הבשר ובחלתא מארוזא עבדינן כרב אשי משום דאיכא למיחש להכא ולהכא והני דנחתי ממערבא אסור להו למעבד עבידתא ביו"ט שני ביישוב אפי' דעתו לחזור לפי שהוא מנהג גדול שפשט בכל הגולה כולה ואין לפרוץ בו ובמדבר מותר אפי' אין דעתו לחזור כל זמן שלא הגיע לישוב לפי שעדיין לא הוקבע להיות כמותם ואם הגיע לישוב ואין דעתו לחזור הוקבע ביניהם ונעשה כמותם ואסור בין בישוב בין במדבר זאת תורת המנהגות:

דף יז.

וספיחין אסורין בשביעית אפי' קודם הביעור מדכתיב ולא נאסוף את תבואתנו ולאפוקי מפי' ה"ר שלמה ז"ל שפירשה לאחר הביעור ובמס' מנחות פרק הקומץ מתברר דבר זה:

דף יח:

אמר עולא אמר ריש לקיש מחלוקת בשל מכבדות פי' מנהגם היה לכבד תחת הדקלים מערב שבת או להטיל שם מסוכי הדקלים הנקראים מכבדות כדי שלא יטנפו התמרים הנושרים שם בשבת וכיון דדעתיה עלייהו מאתמול הרי הם מוכנים אלא שיש שם לחוש שמא יעלה ויתלוש וזהו שנחלקו בו אנשי ירחו וחכמים דרבנן גזרי ואנשי ירחו לא גזרי אבל בשל בין הכיפין והם תמרים שנופלין בשעת גדידה ונטמנין בצרורות ובעפר בין הסלעים ותרגום סלע כיפה ואלו כיון שנפלו שם מע"ש דברי הכל מותר אע"פ שמוקצין מאכילת אדם כיון דחזו לעורבים מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם לפי שמאתמול נותן דעתו עליהם והוא מכין אותם לעורבים הגדלים בביתו וברשותו אם נמלך עליהם בשבת לאכול הוא עצמו מהם שהם מוכנים לעורבים שלו הכנה היא לכל ודוקא לעורבים שלו אבל לעורבים דעלמא אין הכנה אלא מי שכתוב בו מי יכין לעורב צידו ודרבין פליגא אדעולא דקא סבר מחלוקת בשל בין הכיפין דרבנן סברי מוכן לעורבים לא הוי מוכן לאדם לאכילתו אע"פ שהוא מוכן לטלטלו כי בטלטולו אין ספק שהוא מותר כמו שמטלטלין העצמות שהם מאכל לכלבים ובשר תפוח שהוא מאכל לחיה אבל לאכול אדם ממה שהכין לבהמה לחיה לעופות רבנן אסרי ואנשי ירחו שרו ובשל מכבדות שנשרו בשבת דברי הכל אסור גזירה שמא יעלה ויתלוש והרי"ף ז"ל לא כתב מזה כלום ולדבריו היה לו לפרש אם הלכה כעולא או כרבין ונ"ל מאחר דהלכתא כר"ש במוקצה של בין הכיפין מותר ושל מכבדות אסור ובמס' יו"ט נפרש לפי דעתנו תורת המוקצה ועכשיו לא באנו אלא לפרש ההלכה לפי שראיתי בה פירושין אחרים ופסקו הלכה שלא כדעתי ומה שנראה לי כתבתי:

פרק תמיד נשחט במאי קא מיפלגי במכמר בשרא קא מיפלגי ר' ישמעאל סבר חיישינן למכמר בשרא ואם תשאל א"כ יאוחר הפסח עד שמונה ומחצה ואל יאוחר התמיד משש ומחצה שהוא זמנו אנו רגילין לפרש שאין כח למנוע כל ישראל לאחר התמיד שהתמיד הוא שהיה מעכבן מלשחוט את הפסח וכיון שנשחט התמיד היו סומכין לו הפסח אחריו מפני ההמון הרב עד שראיתי פירוש לרב ר' משה ז"ל שאמר ר' ישמעאל אגזרת נדרים ונדבות סמיך אפילו בטעמיה דרבא והיא היא עיקר הגזירה ומכמר בשרא טפילה לה:

והא דאמר רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב יש שמוחקין לערב מן הספרים והוא נמצא ברוב הספרים ומסתברא לי דהאי לערב לאו דוקא משחשיכח דהא אמרי' במסכת חגיגה בכלים הנגמרים בטהרה טבילה אין הערב השמש לא וה"ה לטבילת אונן ומחוסר כפורים לקדש אלא דכיון דבתר תמיד הוא דקא אכיל קרי ליה אכילת ערב ולאשמועינן נמי דבשלמים דאתמול ובחטאת דיומא אכיל אבל בשלמים דיומיה כיון דאית ליה שהות למיכל למחר לא דחי עשה דהשלמה:

ה"ג ת"ש שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים ולטמאים פסול הכא פשיטא דבעבודה א' ומדסיפא בעבודה אחת רישא נמי בעבודה אחת ומשום סיפא נסיב לה לרישא דקתני סיפא לאוכליו ושלא לאוכליו כשר דההיא ודאי בעבודה אחת כדקיימא לן דמקצת אוכלין לא פסלי ויש נוסחאות אחרות דמייתי לה מסיפא ולא מדברי רישא כלל והכלל עולה לטעם א':

במגיס מקטר להו פי' הא קיימא לן דהולכת אמורין ואברים בידו של כהן היא ואין שם כלי ובפי' רבינו שלמה ז"ל לא נתכונה שמועה זו לפי שעלתה בדעתו ללמדה ממנחה ואין זה דומה לזה דהתם מדם ילפינן לה במסכת סוטה ומפורש הוא שטעונה כלי אבל באימורין ואברים ואין שם כלי לעולם אלא בידו היה הכהן מוליכן למזבח והיינו דקא מתמהינן במגיס מקטר להו ודוגמתה במסכת יומא דתנן קרען והוציא את אימוריהן נתנן במגיס וכו' אבל במסכת סוטה בענין קומץ מנחה דתניא מעלו ומקטירו ככלי שרת התם ל"ג בכלי שרת מקטר לה שהרי מצותו בכך אלא הגירסא הנכונה כך הוא מקטירו ס"ד והא בעי מליחה:

פרק אלו דברים ורבי יהושע לטעמיה דאמר שמחת יו"ט נמי מצוה היא דתניא ר"א אומר וכו' פירוש ואפי' לר"א לא נפקא שמחת יו"ט מכלל מצוה לגמרי אלא שיש לה חליפין ותמורה ביושב ושונה לפיכך הוא קורא אותה רשות ובכמה דוכתי אמרינן ואתי לאמנועי משמחת יו"ט וליכא מאן דפליג ומעובדא דמר בריה דרבינא מכרעא דר"א משום דקיימא לן מעשה רב ובשבת נמי הכל מודים כדרבא כדכתיב וקראת לשבת עונג ונראה כי ראשי חדשים וחולו של מועד הכל מודים ששמחתן רשות שלא נאמרה בהם עצרת ובמסכת ברכות בפרק שלשה שאכלו אמרינן בר"ח דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל ושבתות וימים טובים לא סגיא דלא אכל ובמס' סוכה אמרינן מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל ונראה מזה שמותר להתענות בחולו של מועד ובמסכת תענית אמרי' למה לי למיתני מריש ירחא לימא מבתרין בירחא וריש ירחא

גופיה אסור ואמר רב לא נצרכה אלא לאסור את שלפניו והתם אסיקנא דר"ח דאורייתא ולא בעי חזוק ושלפניו מותר כדין שבתות וימים טובים והוא גופו אסור וחולו של מועד נמי אסור וה"מ כולהו מי דמו אהדדי ונ"ל שהתעניות חלוקות הן למיניהן והם ג' מינין יש תענית של צער ושל אבל ובכי וזו היא שאסורה בכל יום קדש ועליה שנינו במגלת תענית אלין יומיא דלא להתענאה בהון תדע דקתני לה דומיא דלא למספד אלמא בתענית של בכי קא עסיק ותאני זה הוא המין הראשון ממיני התעניות:

ויש תעניות שאדם מסיח דעתו מאכילה מחמת עסקיו בדברים אחרים או שמעביר את שעתו במיני פירות או במיני תרגימא דברים שאין טעונין שלש ברכות לאחריהן ואין טעונין סוכה וזו היא שרמזו עליה במסכת ברכות ובסוכה והיא מותרת בראשי חדשים ובחולו של מועד ואסורה בשבתות וימים טובים שצריך לקבוע להם סעודה והיינו דתנן בסוכה וחכ"א אין לדבר קצבה חוץ מלילי יום טוב הראשון ולמחרת ביו"ט הראשון עצמו יש לומר שנפטר בקביעות הסעודה שקבע בלילה וביום אם רצה לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה אינו חייב בסוכה א"נ יש לומר אם רצה אינו אוכל כלל ביום לפי שמשונה הוא יו"ט של סוכה משאר ימים טובים דהא אקשיה רחמנא לדירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל וכשם שהיה ר"א משנה בו להחמיר כך חכמים משנים ביה להקל ובחולו של מועד דכ"ע אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל כדין ר"ח שלא נאמרה עצרת אלא ביו"ט וזה המין השני ממין התעניות:

ויש תענית שאדם מכוין לבו לאביו שבשמים כגון בקשת רחמים לקרוע גזר דין כתענית חלום ובו ביום זה מותר ואפי' בשבת וזהו עונג שלה וכ"ש בימים טובים ור"ח וחולו של מועד וזה אין עליו תורת תענית ולא שם תענית שלא נאסר בכל יום שבעולם אלא שאין אנו מורים כן בפורים מפני שפרט בהם הכתוב ימי משתה ופרסומי ניסא עדיף בכ"מ ואם יושב ושונה כל היום ונפשו חשקה בתורה דומה הוא במקצת לזה והוא מותר לכל ימים טובים חוץ משבת ויומא דעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורי כמר בריה דרבינא וכדרבא דאמר הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם ומר בריה דרבינא לא פליג אדרבא זהו המין השלישי ממיני התעניות שכוונת האדם בו לשם שמים יש בו דברים המותרים לגמרי ויש שנאסר מכללם וכמו שפירשנו ואלו ההלכות מסורות לת"ח ולא לנשים וע"ה וזהו שאמרו בירושלמי במסכת תענית רבי אחא בר יעקב הוה מפקד לספריא מאן אתא משאל לכון אתון אמרין ליה בכל מתענין חוץ משבתות ויו"ט וחש"מ וראשי חדשים וחנוכה ופורים ובכל הימים הללו אין ב"ד גוזרין תענית כדאיתא במסכת תענית ואם התחילו אין מפסיקין בחנוכה ובר"ח ובפורים אבל מפסיקים לי"ט וחש"מ כדתנן אין

גוזרין תענית על הצבור בר"ח בחנוכה ובפורים וכו' כדאיתא התם ולפום סוגיא דשמעתא אם תשאל מ"ט לא פרכיה ר' יהושע לר"א מיו"ט דסוכה דהא ס"ל ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה והרי שמחה זו מצוה והותר בו משום מלאכה ולא הותר בו משום שבות א"נ מיו"ט דעצרת מ"ט לא פרכיה שהרי הכל מודים רבעי נמי לכם יש להשיב מיו"ט דסוכה ליכא למיפרך דהא אמרינן התם במסכת סוכה חזר בו ר"א ומיו"ט דעצרת נמי ליכא למיפרך אע"ג דאמרי' הכל מודים ביו"ט של עצרת דבעינן נמי לכם ההיא לא מצוה מן התורה היא אלא מעלה הוא דעבוד רבנן כדקא יהיב לה טעמא יום שנתנה בו תורה:

פרק כיצד צולין [דף עד ע"א] אמר רבא האי מולייתא שריא פי' הוא עוף או גדי ממולא בשר כתית ותופרין אותו מפיו ומבית נקובתו וקושרין אותו על השפוד וצולין אותו בלא מליחה כלל והתירה רבא לפי שאע"פ שפולט המלוי דם בתוך העוף והעוף בולע אותו גם הוא חוזר ופולט אותו על האש כשם שפולט את דם עצמו שאין הבשר צריך מליחה לצלי כלל דמידב דייב ושרי וההיא דגרסינן במנחות אמר רבא וכן לצלי אנן לא גרסינן אלא וכן לקדרה ואפילו למאן דגריס וכן לצלי לא בא ללמד על הצלי שמצותו במליחה אלא ללמד דרך מליחת בשר הקרבן כדרך ארץ כצלי שמי שהוא רוצה לאוכלו במליחה נותן בו מעט מלח והופכו מכל צדדיו וכדרך הטעם לבשר ודם כך עושין לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ולעולם מי שרוצה לאכלו בלא מליחה הרשות בידו נימא מסייעא ליה הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו קורעו לאחר בישולו קס"ד בבישול צלי קאמר כדכתיב ויבשלו את הפסח באש ומשום דאמרינן כבולעו כך פולטו ואסיקנא שאני לב דשיע ואפילו מבלע לא בלע והילכך אפילו לקדרה שפיר דמי ואע"ג דהאי שינויא למידחא לדרבא הוא ומסקנא קי"ל כרבא אפ"ה קי"ל כי האי שינויא חדא דהא קא חזינן דהכי הוא דלב מישע שיע ועוד דפשוטה דברייתא בבישול קדרה משמע ולית לן לאפוקה מפשוטה ולאוקמה בבישול צלי דהא לא אייתי רבא סייעתא מיניה לשמעתא דאילו אסתייע מיניה רבא לנפשיה ואמר מנא אמינא לה דתניא הלב קורעו לא הוה לן למידחיה השתא דלא אסתייע רבא מיניה אלא אנן הוא דקס"ד לסיועי ולרחוקה לברייתא ולאפוקה מפשטה על שנויין סמכינן דשנויא הוא וכך יצאה הוראה הלכה למעשה מן המקום הזה והוא מגדול לוניל מרביץ לתורה:

[דף עו ע"ב] אמר רב בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבלה כחוש אסור וכו' ומסתברא לן דהלכתא כרב מדאסיקנא בגמ' והא נמי כפת חמה וחבית פתוחה דמי לפי שכח האש גדול מאוד ומערב הטעמים זה בזה והתם במסכת ע"ז בענין בת תיהא אמרי' אמר

לך אביי לאו מי אתמר עלה אמר רבה בר בר חנה אמר ר"ל וכו' והא נמי לדידי כפת חמה וחבית פתוחה דמיא וחתם לא קי"ל כאביי אלא כרבא ולאו משום דרבא לא ס"ל דריש לקיש דהא דכ"ע אית להו דריש לקיש אלא דאביי מדמי לה לחבית פתוחה מתוך חוזק היין ושהוא מתכוין להריח בו ומהנאת ריחו ניכר טוב טעמו כמתכוין להנאתו דמי ורבא ס"ל כיון שאינו מתכוין להנאת הריח אלא לבדיקת היין אפשר ולא קא מיכוין הוא ושרי כדאמרינן כפרק כל שעה ולא דמי לזלוף יין נסך שהוא אסור מפני ריחו דהתם להנאת הריח קא מיכוין והכא לבדיקת היין קא מיכוין ומשום הכי ריחא לאו מילתא הוא והיינו דאמר אביי והא נמי לדידי כפת חמח וחבית פתוחה דמיא מדקאמר לדידי מכלל דרבא לאו הכי מדמי לה ודכ"ע אית להו דריש לקיש והכא אמרינן סתמא והא נמי כפת חמה וחבית פתוחה דמיא אלמא מסקנא דגמ' הוא והכי הלכתא ודתאני רב כהנא ועובדא דההיא ביניתא כולהו מסייע לרב הלכך דרב עדיפא דמסתייעא מכולהו אמוראי וליתא לדלוי והרי"ף ז"ל פסק בחילוף זה ודבריו כתובים בפרק גיד הנשה וזה לשונו הא מילתא פסקו בה רבוואתא כלוי וסיימוה למילתא מהיאך דגרסינן במסכת עז פ השוכר את הפועל לענין בת תיהא ישראל לעכום אביי אמר אסור ריחא מילתא היא ורבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא וקיל כל היכא דפליגי אביי ורבא הלכתא כרבא וכיון דהלכתא כרבא שמעינן מיניה דהלכתא כלוי דקאי כרבא הדין הוא סברא דקמאי ואיכא מאן דפליג עליה ואמר דהלכתא כותיה דרב בהאי דהא מסתברא טעמיה מהא דתניא הרודה פת חמה וכו וארשבל בפת חמה וחבית פתוחה דה אסור והא נמי כחבית פתוחה ופת חמה דמי ועו מהא פת שאפאה עם הצלי וכו וההיא ביניתא דאיטוויא בהדי בשרא וכו דאלמא כרב סל ואנן לא סבירא לן אלא כדפסקו קמאי והני ראיות דדחי בהו לפסקא דקמאי אית להו דחיאתא דהא רשבל לא הויא ראיה למידחי בהא דלוי ורבא דלוי רביה הוא לגבי רשבל ורבא נמי בתרא הוא לא סל הא דרשבל וקיל דהלכתא כבתראי הלכך כד מסלקת להאי מימריה דרשבל מהכא קאי רב כר מאיר ולוי כרי וקל דרמ ורי הלכה כרי ולא עוד אלא דרבי יוסי לענין ריחא כרי סל דלא פליג אלא בשעורים מפני ששואבות גופו של יין ולאו ריחא היא ועוד הא דתניא אין צולין ב פסחים כא כלוי דייקא ורב איצטרך לחסורה ולתרצה לטעמיה ועוד כד דייקת למימריה דרב משכחת לי דשייך הדין מימרא דרב בהאי מימרא דיליה דפ גה דאמר כיון שנתן טעם בחתיכה נג ואוסרת כל החתיכה כולה ואמרי מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כרי דאמר מין במינו לא בטיל ורבנן פליגי עליה דקיל דכל איסורין שבתורה בששים ואפי נתערב גופו של איסור בדבר של היתר וכש מריחא בעלמא דלא אסרינן ליה והא דתני רב כהנא פת וכו

והדין ביניתא דאיטוויא וכו לאו כרב אסרה בלחוד אלא אפילו כלוי אסירי למיכלינהו בכותח מט כיון דשרי למיכלינהו בלא כותחא אי שריא למיכלינהו בכותחא אישתכח כמאן דשרי לאטוויי בשר שחוטה בהדי בשר נבילה לכתחלה ולוי לא קשרי אלא דיעבד דהא שצלאו קאמר ולא צולין לכתחילה ועוד דהאי פת שאפאה כיון דשריא בלחודא הוי לה כדבר שיש לו מתירין ודבר שיש לו מתירין אפי באלף לא בטיל וכל דבר שהוא א באלף כריח בעלמא הוא ואפה לא בטיל הואיל ויש לו מתירין והאי פת נמי הכי הוא ולא משום דסל כרב עכל ויש עליהם קושיות גדולות וחזקות דמאי דאמר רבא לא ס"ל דריש לקיש אנו כבר בררנו דבין לאביי ובין לרבא אית להו דריש לקיש ומאי דאייתי ראיה מדרבי יוסי לאו ראיה הוא דהא אמרינן בפת חמה וחבית פתוחה דברי הכל אסור דאלמא ליכא מאן דפליג עליה ואפי' לר' יוסי ומה שכתב דהדין מימרא דרב שייך בההיא מימרא דיליה דבפ' גיד הנשה יש עליו כמה תשובות חדא שסתרו דבריו זה את זה דהכא פסק כל איסורין שבתורה בששים בין במינן בין שלא במינן ובמסכת ע"ז פסק כרב ושמואל דכל איסורין שבתורה במינן במשהו והתם כתב ומחק והגיה ותקן וכאן לא תקן ולא שנה כלום ועוד היכי סליק אדעתיה דריחא במשהו חשיב ובטל בששים ולא בנותן טעם ורב דאסר ליה לטעמיה אזיל דאסר מין במינו במשהו והא אסיקנא בגמ' והא נמי כפת חמה וחבית פתוחה דמיא והא ודאי מין בשאינו מינו הוא ודכ"ע בנותן טעם אלמא ריחא כנותן טעם דמי ולא שייך מימריה דרב דהכא במימריה דהתם כלל ומאי דכתב דלוי שצלאו קאמר ולא קאמר צולין לכתחלה מפורש הוא זה בגמ' דהא אותביניה ללוי מהא דתני' אין צולין שני פסחים כאחד ואי לא קא שרי למעבר להכי לכתחלה היכי ס"ד לאותובי מיניה ללוי דהא ליכא בברייתא בדיעבד מאי דיניה אלא לכתחלה קאסר אין צולין ולוי נמי הא קא מודה לכתחלה אלא ודאי מדאמר לוי ריחא לאו כלום הוא אפי' לכתחלה הוא שרי דהא לאו כלום הוא ודומיא דבת תיהא דקא שרי רבא אפי' לכתחלה משום דריחא לאו כלום הוא ועובדא דעבד לוי בי ריש גלותא בלכתחלה עבר ומש"ה אותביניה מברייתא דקתני אין צולין דאתני רב כהנא ועובדא דההוא ביניתא כולהו פליגי עליה דלוי:

דף יט.

ועוד הא דכתב דפת שאפאה עם צלי כיון דשריא בלחוד כדבר שיש לו מתירין הוא ואפי' באלף לא בטיל קשיא עליה הא דגרסינן בפ' כל הבשר דגים שעלו בקערה רב אמר אסור לאוכלן בכותח מ"ט נותן טעם הוא למה ליה למימר נותן טעם הוא תיפוק ליה דהוה ליה

דבר שיש לו מתירין ואפילו באלף לא בטיל אלא לאו שמע מינה כה"ג לאו דבר שיש לו מתירין הוא ותו לא מידי ולדידן אע"ג דסבירא לן דריחא מילתא היא יש בו צד להקל שהפת שאפאה בתנור שטשו אותו באליה אסורה בכל דבר משום גזירה ובריחא לא אחמור רבנן כולי האי ויש מחכמי הדור שאמרו שלא אסר רב אלא בתנור מתוך שהוא צר וקטן אזיל האי ומפטם ליה להאי דומיא דפת חמה ע"פ חבית פתוחה שהוא מקום צר וקטן אבל בפורני שהוא גדול אין להחמיר כל כך דהא שליט ביה אוירא טובא:

פרק מי שהיה טמא [דף צג ע"א] ת"ר אלו עושין את השני הזבין והזבות המצורעים והמצורעות וכו' עד א"כ למה נאמר טמא ומתמהינן עלה למה נאמר טמא דאי בעי למעבד לא שבקינן ליה אלא אימא א"כ למה נאמר דרך רחוקה לפטרו מהכרת הא אי בעי למעבד שבקינן ליה כרב נחמן דאמר הורצה ואיכא מאן דקשיא ליה מאי אולמיה דברייתא ממתני' דקתני א"כ למה נאמר טמא ודרך רחוקה שאלו פטורין מהכרת ואלו חייבין בכרת ועל מה לא אותביניה ממתני' לרב ששת ומאי שנא דמתמהינן עילוי ברייתא למה נאמר טמא ולא מתמהינן עילוי מתני' לתרוצה ולפרושה כדתרצינן ברייתא ולאותוביה לרב ששת ולסיועיה לרב נחמן ותשובת זאת הקושיא שזאת התמהה שאנו מתמיהים על הברייתא משום סיפא דברייתא הוא דקתני לפטרו מהכרת ולא קתני לפוטרן מהכרת דבשלמא לתנא דמתני' דנקט להו לתרוייהו טמא ודרך רחוקה כדכתיבי בקרא ליכא למשמע מינה ולא מידי אלא לתנא דברייתא דלא קתני אלא חד מינייהו מדקתני לפוטרו מהכרת ולא קתני לפוטרן מ"ש דנקטיה לחד ושבקיה לאידך אלא ודאי משום דחדיש בה רחמנא ופטריה ואע"ג דאי בעי למעבד שבקי' ליה חס רחמנא עליה מיחס ופטריה ולאשמעינן הא משמעתא יתירתא לפטורא נקטיה תנא דברייתא לחד מינייהו ושבקיה לאידך ואי אתה יכול לומר זה בטמא דטמא ודאי מידחא דחייה רחמנא כדכתיבי קראי בהדיא ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב ואע"ג דבעו למעבד לא שבקינהו רחמנא ונגרעו מלעשות פסח ראשון הלכך בעל כרחך הא דקתני בברייתא למה נאמר טמא שבושא הוא דהאי פטורא יתירתא ליתא בטמא והיינו דמתמהין עלה א"כ למה נאמר טמא דאי בעי למעבד לא שבקינן ליה אלא תריץ ואימא למה נאמר דרך רחוקה לפוטרו מהכרת ואע"פ שהיה יכול לעשות דאי בעי למעבד שבקינן ליה אפילו הכי חס עליה רחמנא מיחס ופטריה והיינו דנקטיה תנא דברייתא לדידיה לחודיה לפטורא לאשמועינן ביה הדין חידוש דחדיש ביה רחמנא וכמ"ד הורצה. וכיוצא בזה הדבר מן התמיהות המוקדמות בתלמוד בתחלת הדברים על שם סופן ההיא

דגרסינן ביבמות בפ' ר"ג בשטר כיצד דתניא כתב לה על הנייר או על החרס וכו' והדברים מפורשים לכל מבין:

כתב עלה הרי"ף ז"ל ובערבי שבתות ובי"ט היכא דאתחיל מקמי ט' שעות ואמשיך ליה וכו' ואני אומר אף בערבי פסחים אם התחיל קודם ט' שעות אין מפסיקין עד דקדיש יומא ופריס מפה ומקדש והיינו הך דתניא ושוין שמתחילין ואוקימנא קודם תשע ולא מפלגינן בה בין בערב הפסח ובין בערבי שבתות וי"מ וההיא דאמר ר' יוחנן הלכה כרבי יהודה בעה"פ להפסקה ליתא מדרב יהודה אמר שמואל דאמר אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כר' יוסי וכבר ראיתי לדברי ה"ר שמואל ז"ל שכתב בפירושו ולא נתיישבו לי ומאי דקשיא ליה שמואל דאמר כמאן לאו קושיא היא דשמואל גמרא גמיר לה משמא דרבנן ותניא נמי כוותיה וכתלמוד ירושלמי הוא כפי' רב יהודה בשם שמואל זו דברי רבי יהודה ורבי יוסי אבל דברי חכמים פורס מפה ומקדש והא דתניא ושוין שאין מביאין את השולחן אא"כ קדש בערב הפסח היא ומתשע שעות ולמעלה ואתיא כההיא דתניא ושוין שאין מתחילין דאוקימנא בגמ' בערב הפסח דאפי' ר' יוסי מודה ביה משום חיובא דמצה נקוט האי כללא בידך כל הכאת שולחן זו היא התחלת אכילה וכל הפסקה בעקירת השולחן שאמרו בגמ' היא ברכת המזון וזו היא שאמר ר"ג לרבי יוסי רצונך שנפסיק וניחוש ליהודה חברנו ול"ג לדברי רבי יהודה אלא ליהודה לפי שהפסיק רבי יהודה את אכילתו ורצה לברך ברכת המזון חשש ר"ג לכבורו של רבי יהודה שלא יהו הם אוכלים והוא מפסיק וממתינין זה לזה היו ואע"פ שאין שנים ממתינין לאחד רצה ר"ג לחלוק כבוד לר' יהודה ואמר ליה ר' יוסי בכל יום אתה מחבב דברי בפני יהודה ועכשיו אתה מחבב דברי רבי יהודה לפני כלומר שהרואים יטעו במעשיך ויקבעו הלכה כדבריו ובמסקנא אמר שמואל אין הלכה לא כרבי יהודה דאמר מפסיקין בברכת המזון ולא כרבי יוסי דאמר אין מפסיקין כלל אלא מפסיקין בפריסת מפה ומקדש וחוזר לסעודתו ולא צריך למישרא המוציא כמ"ש הרי"ף ז"ל דהא לקבעיה הדר ואילו היה מברך המוציא כדברי הרי"ף היה טעון ברכת המזון לסעודה ראשונה שלא מצינו בהמ"ז אחת לשתי ברכות של המוציא ובחברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם ולא הניחו שם זקן או חולה תניא כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה על מה שעתיד וצריך ברכה למפרע על מה שעבר ואם היה מברך בהמ"ז לסעודה ראשונה היתה הפסקה גמורה כר"י ואין הלכה כר"י ויש מפרשים הבאת שלחן קרובי תכא כי היכי דניתי תכא ביקרא דשבתא וכבר ראיתי כל הדברים ההם והם יגעים מהשיגם לדעתי:

דף יט:

[דף קא ע"ב] דברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן פירש הרי"ף ז"ל כגון פירות ויין ויש שמקשין על דבריו מההיא דתניא חברים שנכנסו לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו אין צריכין לברך ואמרינן בגמ' מדקתני עקרו מכלל דבדברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן אלמא יין נמי טעון ברכה לאחריו במקומו וברוב הספרים גרסינן בהא תניא כותיה דרבי יוחנן יש שגורסין תניא כותיה דרב חסדא משום דקשיא להו אם איתא דתניא כותיה דרבי יוחנן היכי אסיקנא בגמ' בתיובתא מההיא דתניא שנוי מקום צריך לברך הוה לן לשנויי ולמימר אמר לך ר' יוחנן אנא דאמרי כי האי תנא ואין לנו כיוצא בזה בכל התלמוד תיובתא דפלוני ות"כ ובעלי הסברא הזו אומרים שהיין טעון ברכה לאחריו במקומו ויש שמוחקין ברייתא זו מן הספר לגמרי מפני שקשין עליהם הדברים הללו:

דף כ.

ואני דעתי נוטה לדברי הרי"ף דאמר אין היין טעון ברכה לאחריו במקומו ואע"ג דקתני בברייתא עקרו ודאמרינן בגמרא הא מדקא תאני עקרו מכלל דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן לאו למימרא שלשון עקירות מלמדת כך אלא לשון קצרה היא כלומר מדקתני עקרו לצאת לקראת חתן ולקראת כלה או ללכת לבהכ"נ או לבית המדרש טעמא דעקרו לדבר מצוה אבל לדבר הרשות לא היה להם לעקור אע"פ שהניחו שם זקן או חולה דחיישינן דילמא ממשיך ולא הדר לברוכי בדוכתיה אלמא בדברים שטעונים ברכה לאחריהן במקומן עסקינן והא דתניא חברים שנכנסו לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו אין צריך לברך אין שם עקירה לדבר מצוה ואתיא כרבי יוחנן ומסתברא כדברי הרי"ף שהיין אין טעון ברכה לאחריו במקומו מדאמר ר' יוחנן ידי יין נמי יצאו ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דאמר ר' יוחנן אחד שינוי יין ואחד שנוי מקום אין צריך לברך ואותביניה מברייתא דתניא שנוי מקום צריך לברך וסלקא ליה בתיובתא ואתא רב חסדא ואוקמה להההיא בדברים שאינן טעונין ברכה לאחריהן במקומן אלמא יין אין טעון ברכה לאחריו במקומו וה"ר שמואל טרח בפירושו להעמיד דברים הללו ולומר שהיין טעון ברכה לאחריו במקומו ולא נתיישבה דעתי בדבריו ואנן תניא כותיה דרבי יוחנן גרסינן בהא ברייתא בתרייתא דבמסקנא בודאי שאין לנו כיוצא בזה בכל התלמוד תיובתא דפלוני ותניא כוותיה אלא יש לומר שמא חיצונה היתה שהגיעה ליד רבנן סבוראי מאחרי סתימת התלמוד וקבעוה בגמ' וכיון דעלתה לראשונים ההיא דר' יוחנן בתיובתא לא חיישינן להא וקי"ל כרב ושמואל דאמרי תרווייהו ידי יין לא יצאו ובההיא דתניא שינוי

מקום צריך לברך ואפי' בדברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן כרב ששת וכדפסק הרי"ף משמיה דרבוואתא והוי יודע כל שעקרו רגליהם והלכו להם למקום אחר ל"ש לא חזרו ול"ש חזרו למקומן כל זמן שלא הניחו שם זקן או חולה הוה שנוי מקום ואפי' הניחו שם זקן או חולה אין להם לכתחלה לעקור רגליהם אלא לדבר מצוה בדברים שטעונים ברכה לאחריהן במקומן עד שיברכו וכדפרישית והא דתנן בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום מביאין כוס ראשון ואומר עליו קדוש היום והשני אומר עליו ברכת המזון דברי ר' יהודה ר' יהודה לטעמיה דאמר מפסיקין לשבתות ומה היא הפסקה זו זו היא ברכת המזון ומי גרם לה קדושת היום שאלמלא כן לא היה מפסיק לפיכך קדושת היום קודמת לה כשם שהיין קודם לקדוש היום לפי שהיין גורם לקדושה שתאמר כך אף זו הפסקה קדושת היום גורמת לה לפיכך היא קודמתה ר' יוסי אומר אוכלים והולכין עד שתחשך ר' יוסי לטעמיה דאמר אין מפסיקין גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומרים עליו קדוש היום לפי שברכת המזון קודמת או משום שהיא תדירה או משום שכבר בא המזון קודם שיקדש היום ואין הלכה לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא פורס מפה ומקדש והדר לקבעיה:

דף כא:

רב חיננא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא קאי עלייהו רב המנונא סבא וכו' עד אמר להו לא צריכתו שבת היא קבעה אנפשה פירוש אין אתם צריכין לקבעה משעה שקדש היום שהוא מתחלת שקיעת החמה שהיא קובעת עצמה בעיצומה של שבת דהיינו משתחשך דהיינו ביאת אורו והיא שעת צאת הכוכבים דה"ק רב כשם שקובעת למעשר כך קובעת לקדוש ותנן היה אוכל באשכול ונכנס מן הגנה לחצר ר' אליעזר אומר יגמור ר' יהושע אומר לא יגמור אלמא אין השבת קובעת למעשר עד שתחשך לגמרי וכן לקדוש ולפריסת מפה ובהלכות הרי"ף ז"ל מפורש זה בחילוף ומדאסיקנא להבדלה אינה קובעת אלמא ליתא להיא דשמואל דאמר כשם שפוסקין לקדוש כך פוסקין להבדלה וכן כתב הרי"ף ז"ל:

אמר רב ברונא אמר רב נטל ידיו לא יקדש פי' רב לטעמיה דאמר טעם אינו מקדש ואף זה שנטל ידיו גילה בדעתו שחפץ לאכילה וזלזל בקידוש היום וה"ל כאילו טעם ולא יקדש הוא אבל אחרים מקדשים לו ודחיה רב יצחק להא שמעתא דכיון דאפשר לקדושי אריפתא אין זה זלזול בקדוש היום ומקדש על איזה מהם שירצה ואע"פ שנטל ידיו וכ"ש אנן השתא דקי"ל טעם מקדש לא חיישינן להא דרב ברונא כל עיקר:

דף כג:

מתני' לא יפחתו לו מארבע כוסות של יין וכו' כתב עלה הרי"ף ז"ל ואמרי רבוותא הואיל וכל חד וחד מצוה באפי נפשה הוא צריך לברך בפה"ג אכל כסא וכסא וכו' כמו שכתוב בהלכותיו ואין בכל הראיות שהביא לדבריו ראיה לא לכסוי הדם ולא לסעודתא דתלמידי דרב לפי שברכת המזון סלוק אכילה הוא ואמטו להכי הוה הפסקה כיון דלא אפשר למשתי ולברוכי בהדי הדדי וכסוי הדם נמי סלוק הוא לשחיטה שקדמתו ולפום הכי ס"ד לשוייה הפסקה אי לאו משום דאפשר דשחיט בחדא ידא ומכסי בחדא ידא אבל מדרש הגדה זו מנין לנו שהוא סלוק והרי שלחן ערוך בסעודתו לפניו ואין זה נראה סלוק ומה דאמר הרב ז"ל דלא אפשר ליה למקרי ולמשתי בהדי הדדי אנו אומרים כי אם רצה לשתות בתוך ההגדה הרשות בידו כדתנן בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה ואין הפרש בין שותה לפני ההגדה לשותה בתוך ההגדה ואין לנו למחות בידו אם בא לשתות בתוך ההגדה וזו הסברא שעלתה על דעת הרב ז"ל היא הזקיקתו לכתוב בהלכות בתחלת זה הפרק פורס מפה ומקדש ואח"כ שארי המוציא וגמר לה לסעודתיה משום דהוה ס"ל דקידוש הפסק הוי ואנו כבר בררנו דלקבעיה הדר ולא צריך למשרא המוציא וקידוש לא הוי הפסקה כמו שעולה על דעת מקצת החכמים ואין טעון ברכה למפרע ולא לכתחלה אלא בדבר שמסלק בו ידיו ממה שעשה כגון ברכת המזון וכיסוי הדם למה דקס"ד מעיקרא ודכותה חברים שהיו מסובים ועקרו רגליהם לצאת ולא הניחו שם זקן או חולה שהן טעונין ברכה למפרע כשיוצאים ולכתחלה כשחוזרים אבל הגדה אינה מפסקת ומצאתי בהלכות ה"ר יצחק בן גיאות ז"ל משום מר רב יוסף בן רב מארי גאון ז"ל אינו מברך בפה"ג אלא על כוס של קידוש וכוס של ברכת המזון ואני קורא עליו שפתים ישק משיב דברים נכוחים ועל זה ראוי לסמוך:

דף כד.

ולענין ברכה אחרונה כתב הרי"ף ז"ל מברך בתר תרי דמקמי סעודה ובתר תרי דבתר סעודה ושפיר דמי למעבד הכי ויש מחכמי מקומותינו מי שסבר למצוא עליו קושיא לומר היאך יברך בתר כסא דאגדתא והלא יש לפניו כמה כוסות שהוא שותה בתוך סעודתו ויין שלפני המזון פוטר יין שבתוך המזון וזה החכם חמר מדינתו אטעיה שהיה סבור שיש בכל המדינות יין כמדינתו ולא ידע כי הרי"ף ז"ל סמך על מה שכתב על משנתנו שהיא שנויה בעני שבישראל שלא יפחתו לו מד' כוסות ולא הוסיפו לו ובזה נראין דבריו הואיל ושתה שני כוסות קודם הסעודה ואין לו יין לשתות בתוך הסעודה

השתא מיהת עקר דעתיה מלמשתי וכן הדין בכל מקום שלא נהגו לשתות יין בתוך הסעודה כגון מקצת מדינות שבאספמיא אבל מי שיש לו יין הרבה לשתות בתוך סעודתו כיון שיש לו לברך ברכת המזון פטור וכתבו הגאונים ז"ל שג' ברכות של המזון פוטרת ברכה אחרונה של יין שהיא מעין שלש ואף ה"ר שמואל כתב כן הילכך אין לו לברך ברכה אחרונה אלא בסוף כל הכוסות בלבד וכן כתב רבינו האי גאון ז"ל לא חזי לנא מאן דמברך על הגפן אלא בתר כלהו כסי כיון דחד מושב נינהו וליכא נמלך בברכה לבסוף סגיא:

דף כד:

הא דתניא ר' יוסי אומר אע"פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו מצה וחזרת וכו' נקטינן מינה בגמ' מצות צריכות כוונה ור' יוסי לטעמיה דאמר בתקיעת שופר עד שיתכוין משמיע לשומע אלמא בעינן כוונה והרי"ף ז"ל כתבה בהלכותיו למימרא דהלכה היא ואף הוא נמי אזיל לטעמיה לפי מה שכתב במסכת ר"ה שנראה מדבריו דכר' יוסי סבירא ליה ואנו לא נראה לנו אלא כרבנן וכההיא דתניא אכל בלא מתכוין יצא וכדשלחו ליה לאבוה דשמואל כפאוהו ואכל מצה יצא ואסיקנא התם דלצאת לא בעי כוונה וההיא דא"ל רבי זירא לשמעיה איכוין ותקע לי לא קיימא לן כוותיה דכר' יוסי סבירא ליה כדאסיקנא התם ודרבנן עדיפא וכתב רבינו האי גאון ז"ל אף על פי שלא נתכוין יצא יהא אדם רגיל להתכוין למצוה:

דף כה.

כתב הרי"ף ז"ל אמר רבי יוחנן חלוקין עליו חביריו על הלל דתניא יכול לא יצא אדם ידי חובתו וכו' ולא זו דרך הגמ' דהא אוקמ' רב אשי להא ברייתא כהלל ובגמ' אין לנו ראיה על מה שאמר ר"י אלא שיש לנו לומר שקבלה היתה בידו וכיון דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן עבדינן כדנהוג עלמא שאילו עמדה הלכה כרבנן היה אוכל זה בעצמו וזה בעצמו ואילו עמדה הלכה כהלל היה אוכל כזית מצה לחודיה דהיא דאורייתא כי היכי דלא ליבטליה מרור דרבנן והדר כריך להו בהדי הדדי ואכיל זכר למקדש נמצא אוכל שני זיתי מצה ואחד של מרור השתא דמספקא לן הלכתא צריך שני זיתי מצה ושני זיתי מרור והיכא דלית ליה כולה סעודתא ממצה דמנטרא אלא כזית לחוד דמנטר כתב הרי"ף ז"ל היאך תקנתו[2] ולפי דבריו עלו בידינו שני זיתי מצה וקשה הדבר היאך

[2] כמו שמבואר ברא"ש סי' ל"ה

כתב בכזית אחד וסיים בכשני זיתים ובודאי היכא דליכא אלא כזית אחד אינו כורך מצה ומרור ובהא אפילו הלל מודה בזמן הזה:

דף כו:

כתב הרי"ף ז"ל מנהגא דעלמא כרב יהודה בתרוייהו בברכת השיר והלל הגדול. ואנן לא חזינן האי מנהגא בהלל הגדול דאליבא דר"ט הוא דאית ליה כוס ה' וקי"ל כתנא דידן דלית ליה אלא ד' כוסות ואם רצה להוסיף כוס חמישי ולעשות כר"ט אין אנו מונעין אותו ואומר עליו מה שירצה או כרב יהודה או כרבי יוחנן או כרב אחא בר יעקב ואם בא לשתותו בולא כלום אין בנו כח למחות בידו וכן אם רצה לשתות כוסות הרבה:

ומצאתי בתשובה לרבינו האי גאון ז"ל לענין משתיא דבכוס חמישי לא משכחן בגמ' דאסור ודאי מיכל קא אסרינן אין מפטירין אחר מצה אפיקומן וכיון דבריכנא בהמ"ז לית לן למיכל מדעם אבל משתיא מנהגא היא ירושת בנים מאבות אלו דברי הגאון ז"ל ומדבריו אתה למד שזה שאמרו בירושלמי בין ג' לד' לא ישתה למה בשביל שלא ישתכר דוקא בין ג' לד' שלא יפסיד קריית ההלל אבל אחר כוס רביעי שכבר גמר ההלל אם נשתכר לא הפסיד ולא נשכר וכן כתב ה"ר שמואל ז"ל וכן נראין הדברים ומינה נקטינן שאין לו לשתות בין פסח לברכת המזון ולא בין מצה שבאחרונה לברכת המזון והא דתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן יש שפירשו טעמו של דבר כדי שיהא הפסח נאכל על השבע וכדי שיאמר עליו את ההלל בכרס מלאה ובירושלמי פירשו מה טעם הפסח נאכל על השבע כדי שלא יבא לידי שבירת העצם וכך ראיתי במגילת סתרים לרבינו נסים ז"ל. ואין טעם זה מספיק לנו למה ששנינו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן דהא בגמ' דילן אמרינן לא מיבעיא אחר מצה דכיון דלא נפיש טעמא מפכח לה אלא אחר הפסח סלקא דעתך אמינא כיון דנפיש טעמיה אימא לא מפכח ליה קמ"ל אלמא משום פכחי טעמא הוא ויש לשאול מה לנו אם נתפכח טעמו לאחר אכילתו ונ"ל טעם דבר זה כטעם שאמרו בשתיית יין שבין כוס ג' לד' שלא יפסיד קריאת ההלל ולפי שהיו כל ישראל בזמן שבהמ"ק קיים אוכלים לפנים מן החומה והיה המקום צר להם כמו שאמרו כזיתא פיסחא והלילא פקעי באיגרא ופירשוה דאכלי אארעא ואמרי התם נראה לנו מזה כי מפני דוחק המקום היו צריכין לזוז ממקומן אחר אכילתן מיד ועולים לראש גגותיהם לומר את ההלל לפיכך חשו להם חכמים שלא ישכחו מלומר את ההלל לכך אסרו להפטיר אפיקומן שלא לפכח טעם הפסח והנהיגו הדבר אף לאחר חורבן הבית במצה זכר למקדש (כמאן) אין מפטירין אחר מצה אפיקומן אבל הא דתנן ישנו מקצתן

יאכלו ההיא ודאי דוקא בפסח שלא יהא הפסח נאכל בשני מקומות ואין לנו כן במצה וה"ר שמואל כתב שה"ה למצה שיהא זכר למקדש והביא ראיה מדברי אביי דהוה יתיב קמיה דרבה וחזייה דהוה קא מנמנם ובידוע שרבה ואביי לאחר חורבן הבית הוו ואני אומר מעשה דאביי ורבה בשאר ימות השנה היה ולא בפסח ולפרושי דמתני' נקטינן ליה להההיא עובדא למימרא דאיכא הפרש בין מינם ובין ומנומי דעלמא מתנמנם הוא נים ולא נים וזהו ששנינו רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו ואין למעשה של אביי שום סרך בדבר מצה אלא מה שהזכירוה לפי' משנתנו וכן הרי"ף לא חשש לכתבו ואין אנו משגיחין באכילת מצה במתנמנם ולא בנרדם. ועל כל מה שכתב הרי"ף במאן דבעי לברוכי בתרי תלת בתי היכי עביד [3]אין אנו כמו כן משגיחין מאחר שפירשנו טעם אין מפטירין אחר הפסח ואחר מצה אפיקומן שלא ישכח מלומר את ההלל אחר שגמר את הלל מה לנו עליו בכל מה שיעשה ואם אכל מצה וחזר ואכל כל הלילה מה עבירה היא בידו אנו אין לנו אלא קום אכול מצה ובל תאכל חמץ אבל בל תאכל מצה מנין לנו ואין אנו רואין שרש וענף לכל אלו הדברים ואף אותו הירושלמי שכתב שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה לא נתברר לנו טעמו וכבר כתבנו בו דעתנו במסכת שבועות. ויש ששואלין באכילת מצה מה טעם אין אנו מברכים עליה כל ז' כמו שמברכים על הסוכה כל ז' דהא גמרינן מהדדי שלילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות בין במצה בין בסוכה כדאיתא בפרק הישן ויש להשיב לפי שאדם יכול בשאר ימים לעמוד בלא אכילת מצה ויהיה ניזון באורז ודוחן וכל מיני פירות משא"כ בסוכה שאין יכול לעמוד בלא שינה ג' ימים והוא חייב לישן בסוכה ולטייל בה והיינו דאמרינן בשבת בפרק רבי אליעזר מצה וכל מכשיריה דוחין את השבת דברי רבי אליעזר מנא ליה לר"א הא אי מסוכה מה לסוכה שכן נוהגת בלילות כבימים זהו טעם שמברכין על הסוכה כל ז' ואין מברכין על מצה כל שבעה וטעם נכון הוא:

דף כח.

ובספירת העומר יש ששואלין מה טעם אין אנו אומרים בו זמן ועוד מה טעם אין אנו סופרים בלא ברכה ביו"ט שני של פסח כדאמרי' לענין סוכה בשמיני ספק שביעי מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן מפני שברכת הסוכה עומדת כנגד קדוש היום ה"נ ברכת העומר עומדת כנגד קידוש היום ונימני נמנאי ולא ליבריך ברוכי ועוד מה טעם אין אנו סופרין שתי ספירות מספק כמו שאנו עושין שני י"ט מספק וכללו של דבר אין

[3]הביאו הרא"ש בסי' ל"ו

לנו להחמיר בספירת העומר שאינו אלא לזכר בעלמא והכין אסיקנא בדוכתא במנחות דאמימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא ואע"פ שאנו מונין ימים ושבועות מנהג הוא בידינו אבל להטעינו זמן אין לנו ועוד שלא מצינו ברכת זמן אלא בדבר שיש בו שום הנאה כגון נטילת לולב שהוא בא לשמחה ותקיעת שופר לזכרון בין ישראל לאביהם שבשמים ומקרא מגלה דחס רחמנא עלן ופרקינן ופדיון הבן שמברך אבי הבן שהחיינו לפי שיצא בנו מספק נפל דכל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל ולספירת העומר אין בו זכר לשום הנאה אלא לעגמת נפשנו לחרבן בית מאויינו ואם אמר בשמיני ספק ז' של סוכה מיתב יתבי' ברוכי לא מברכין שלא תבא ברכה שהיא באה מכח יו"ט שני של סוכה שהוא דרבנן ותעקור יו"ט ראשון של שמיני חג דאורייתא שהוא עומד כנגדה ומשום הכי יתבינן ולא מברכינן אבל אנו היאך נעקור ברכת ספירת העומר ביו"ט שני שהיא באה מכח יו"ט ראשון שהוא מן התורה ונדחה אותה מפני יו"ט שני דרבנן שהוא עומד כנגדה ודרבנן לא אתי ודחי דאורייתא הילכך מנינן ומברכינן ואם באנו לספור ב' ספירות מספק נמצאת ספירה שניה מושכת עד יו"ט ראשון של עצרת ואתי לזלזולי ביו"ט דאורייתא הילכך אין לנו אלא מה שנהגו והמקומות שנהגו שלא למנות שבועות בכל יום ויום עד מלאת השבוע בכל שבוע ושבוע הוא המנהג היפה:

סליקא מסכת פסחים